

Kunnskapsdepartementet

Strategi

Integrering gjennom kunnskap

Regjeringens integreringsstrategi 2019–2022

Innhold

Forord	4	4 - Retten til å leve et fritt liv	55
Innledning	7	5 - Økonomiske og administrative konsekvenser	63
1 - Utdanning og kvalifisering	13	Økonomiske virkemidler	63
Tidlig innsats – utdanningsløpet for barn og unge	15	Integreringstiltak i budsjettet	65
Kvalifisering og utdanning for voksne innvandrere	25	6 - Veien videre	67
2 - Arbeid	33	Vedlegg - Annet relevant pågående arbeid	71
3 - Hverdagsintegrering	43		

Forord

Et av regjeringens hovedprosjekter er å gjennomføre et integreringsløft. Målet er at innvandrere i større grad skal delta i arbeids- og samfunnsliv. De som skal leve og bo i Norge, må være en del av store og små fellesskap i samfunnet vårt.

Det viktigste målet for integreringsstrategien er at flere innvandrere kommer i jobb, slik at de kan forsørge seg selv og sine. Arbeid gir også fellesskap, frihet og selvstendighet. Innvandrere må bidra med sin arbeidsinnsats til verdiskaping og utvikling, slik at vi kan sikre et økonomisk bærekraftig velferdssamfunn.

Det norske velferdssamfunnet er bygget på tillit, samhold, små forskjeller og muligheter for alle. For å ta vare på dette, må vi sørge for et fellesskap med rom for mangfold, og respekt for grunnleggende verdier og normer som samfunnet vårt er bygget på. Vi må forhindre segregering, og fremme fellesskap. Dette er viktig for å sikre den sosiale bærekraften i samfunnet. En restriktiv og rettssikker innvandringspolitikk er også nødvendig for å lykkes med god integrering.

Regjeringens integreringsstrategi staker ut kursen for hvordan vi skal nå målet om større deltakelse i arbeids- og samfunnsliv blant innvandrere i Norge. Strategien konkretiserer hovedgrep og de viktigste tiltakene.

Vi skal verken skjønne eller svartmale situasjonen på integreringsområdet. Vi har klare utfordringer med integrering, men vi ser også at mye går i riktig retning. Hovedutfordringen er for lav sysselsetting, som også fører til utenforskap og at barn lever i fattigdom. En sentral forklaring på dette, er at mange, særlig flyktninger, mangler den kompetansen som det norske arbeidslivet etterspør.

Samtidig ser vi at nettopp utdanning er en kilde til sterk sosial mobilitet, særlig blant norskfødte med innvandrerforeldre. Mange barn og unge med innvandrerbakgrunn gjør en imponerende sosial reise, gjennom et sterkt driv mot utdanning.

Et hovedgrep i strategien er derfor en sterk og tydelig satsing på utdanning, kvalifisering og kompetanse. Dette vil bidra til at flere innvandrere får den kompetansen som de selv og samfunnet trenger, slik at de kan komme i arbeid og bidra til verdiskaping og velferd.

Strategien innebærer også en forsterket innsats mot segregering og utenforskap. Vi vil fremme deltakelse og fellesskap. Det er de små, nære fellesskapene som er de viktigste for å leve gode liv. Det er særlig viktig at barn og unge med innvandrerbakgrunn kan delta i aktiviteter og på sosiale arenaer på lik linje

med andre barn. Frivillige organisasjoner, idretten og kulturlivet er sentrale aktører vi vil samarbeide med for å lykkes med hverdagsintegreringen.

En god integreringsprosess og et velfungerende samfunn forutsetter en felles forståelse for norsk samfunn og kultur. Regjeringen vil også styrke oppslutningen om de grunnleggende verdiene og normene som det norske samfunnet er bygget på. Alle som lever i Norge skal kunne leve et fritt liv og forfølge sine egne drømmer uten tvang eller negativ sosial kontroll.

Integrering er en toveis prosess hvor myndighetene skal sikre gode muligheter og den enkelte innvandrere må stille opp med

egeninnsats. Integreringsløftet krever innsats fra mange aktører, i offentlige tjenester, arbeidsliv og i det sivile samfunnet. Men først og fremst kreves det en innsats fra den enkelte selv. Innvandrere kommer til landet vårt med ulik bakgrunn og begrunnelse, ressurser, utfordringer og muligheter. Noen søker beskyttelse fra krig og konflikt, andre kommer for å jobbe eller for å forenes med sin ektefelle og familiemedlemmer.

Vi må stille tydelige krav om at alle selv må gjøre en stor innsats for å lære norsk, forstå det norske samfunnet, delta og bidra til fellesskapet. Som samfunn skal vi stille opp med gode tiltak for utdanning, kvalifisering og økt deltakelse. Vårt mål er muligheter for alle, uansett bakgrunn.

Erna Solberg
Statsminister

Jan Tøre Sanner
Kunnskaps- og
integreringsminister

Siv Jensen
Finansminister

Trine Skei Grande
Kulturminister

Innledning

Integreringsstrategiens mål

Integreringsløftet er et av regjeringens seks hovedsatsingsområder. Hovedutfordringene på området er for lav sysselsetting blant innvandrere, kompetansegap og utenforskap langs økonomiske, sosiale og kulturelle skillelinjer. Målsettingen med strategien er økt deltakelse i arbeids- og samfunnsliv, gjennom en samordnet og helhetlig innsats. Integreringsløftet og strategien er viktig for å sikre økonomisk og sosial bærekraft, muligheter for alle og et velferdssamfunn med tillit, samhold og små forskjeller.

Integreringspolitikken må ses i sammenheng med innvandringspolitikken. Regjeringen fører en restriktiv, ansvarlig og rettssikker innvandringspolitikk. Dette gir grunnlag for god integrering. Regjeringens mål er en bærekraftig innvandrings- og integreringspolitikk.

Hovedutfordringene

Kunnskapsgrunnlaget i integreringspolitikken er solid med blant annet statistikk som følger utviklingen på en rekke viktige indikatorer over år, utvalgsarbeid de senere årene og en rekke utredninger om utvalgte tema. I det følgende presenteres regjeringens analyse av hovedutfordringene.

Lav sysselsetting og kompetansegap

Hovedutfordringen i integreringspolitikken er at for mange innvandrere, særlig flyktninger og kvinner, står utenfor arbeidslivet. Sammenliknet med befolkningen for øvrig har innvandrere lavere sysselsetting, lavere jobbsikkerhet, flere deltidsansatte og korttidsengasjementer, høyere ledighet og flere som står utenfor arbeid og utdanning. Innvandrere er også utsatt for diskriminering i arbeidslivet, de er oftere overkvalifisert for stillingene de har og de har større avgang fra arbeidslivet før pensjonsalder. Det er store variasjoner i sysselsetting og selvforsørgelse mellom ulike grupper av innvandrere. Særlig blant flyktninger er en betydelig lavere andel sysselsatt og selvforsørget, enn i befolkningen for øvrig. Sysselsettingen øker med botid, men avtar etter noen år for enkelte grupper.

En hovedårsak til lav sysselsetting, særlig blant flyktninger, er mangel på den formelle kompetansen som det norske arbeidslivet etterspør. Om lag 70 prosent av flyktningene som kom til Norge i 2015 og 2016 hadde ingen utdanning eller kun grunnskole som fullført utdanning. Slik både NOU 2017:2 *Integrasjon og tillit* (Brochmann 2-utvalget) og evalueringen *Introduksjonsprogram og norskopplæring. Hva virker – for hvem?* (Faforapport 2017:31) viser, lykkes vi ikke i å fylle dette kompetansegapet gjennom dagens ordninger. Det er for store variasjoner i

resultatene av introduksjonsordningen i kommunene. I noen kommuner kommer 8 av 10 i utdanning og arbeid etter avsluttet introduksjonsprogram, mens det for andre gjelder bare 3 av 10 deltakere. Det er store variasjoner mellom resultatene for kvinner og menn. Det er også store variasjoner i innholdet i kvalifiseringstilbudet, og få kommuner tilbyr formell kvalifisering som en del av introduksjonsprogrammet.

Tilbudet om norskopplæring er varierende, og resultater av norskprøver ligger i mange kommuner under ambisjonene på området, selv om den nasjonale målsettingen nås på landsbasis. Mange lever lenge i det norske samfunnet uten å kunne tilfredsstillende norsk, og blir derfor stående utenfor både utdanning, arbeidsliv og andre fellesskap. Uten norskkunnskaper blir man også sårbar og avhengig av andre.

Som følge av digitalisering og modernisering i samfunnet vil kravene til formell kompetanse øke framover. Samtidig er det behov for flere faglærte. Framskrivninger viser at vi vil mangle om lag 70 000 fagarbeidere i 2030. Dersom vi lykkes med å gi flere innvandrere den kompetansen som det norske arbeidslivet etterspør, vil de både kunne bidra til å løse viktige samfunnsoppgaver og bli selvforsørgende.

Blant norskfødte med innvandrerforeldre ser vi en betydelig høyere sysselsetting enn blant dem som selv har innvandret. Norskfødte med innvandrerforeldre har også høyere utdanning og inntekt enn sine foreldre, og er generelt sett godt integrert i det norske samfunnet.

Det er likevel utfordringer. En del minoritetspråklige barn kan ikke godt nok norsk når de begynner på skolen. Barnehagedeltakelsen har økt, men er fortsatt lavere for minoritetspråklige barn enn for andre barn. Særlig gjelder det de yngste barna. Elever som har innvandret har færre grunnskolepoeng enn norskfødte

med innvandrerforeldre og øvrige elever, spesielt gjelder det dem med kort botid. Mange som har innvandret sent i skoleløpet har dårlige forutsetninger for å gjennomføre videregående opplæring, og de har et bekymringsfullt høyt frafall, særlig guttene.

Utenforskap

SSBs levekårsundersøkelse i 2016 viser at sett under ett har innvandrere dårligere levekår og lavere sosial og demokratisk deltakelse enn befolkningen for øvrig. Barn med innvandrerbakgrunn, altså både barn som har innvandret og norskfødte med innvandrerforeldre, er sterkt overrepresentert i husholdninger med vedvarende lavinntekt. I 2016 hørte nærmere 37 prosent av barn med innvandrerbakgrunn til hushold med vedvarende lavinntekt, mot i overkant av 5 prosent av barn uten innvandrerbakgrunn. En av fire kvinner og en av fem menn har sammensatte levekårsproblemer. Innvandrere, store barnefamilier og enslige forsørgere er mer utsatt enn andre grupper på boligmarkedet. Levekår, sosial og demokratisk deltakelse blant innvandrere bedres imidlertid med botid, og fra en generasjon til den neste.

Negativ sosial kontroll

Det finnes jenter og gutter, kvinner og menn, som lever i det norske samfunnet i dag, som ikke har frihet til å ta egne livsvalg. De rammes av det vi kaller negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Negativ sosial kontroll er ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som utøves systematisk for å sikre at enkeltpersoner lever i tråd med familiens eller gruppens normer. Det kan dreie seg om alvorlige overgrep i strid med norsk lov og internasjonale menneskerettighetskonvensjoner. Det kan også dreie seg om mer skjulte former for kontroll som ikke rammes av lover, men som like fullt utgjør alvorlige begrensninger på den enkeltes liv og frihet. Negativ sosial kontroll springer ut av miljøer hvor ære og skam står sentralt. En ny generasjon innvandrere og deres etterkommere har tatt

tydelige oppgjør og avstand fra negativ sosial kontroll, tvang og overgrep. Både offentlige myndigheter og sivilsamfunn må støtte kampen og arbeide for at alle får leve et fritt liv.

Strategien

Hovedmål for strategien er: **Høyere deltakelse i arbeids- og samfunnsliv.**

Integreringsstrategien har fire innsatsområder:

1. Utdanning og kvalifisering

2. Arbeid

3. Hverdagsintegrering

4. Retten til å leve et fritt liv

Den sosiale reisen som barn og unge med innvandrerbakgrunn gjør gjennom utdanningssystemet viser det kraftfulle verktøyet utdanning er for sosial mobilitet. Kunnskap, utdanning og norskerferdigheter er det viktigste grunnlaget for å komme i arbeid

og for å skape et godt liv. Kunnskap gir innsikt og forståelse for samfunnet. Kunnskap og gode norskerferdigheter er en forutsetning for å bli kjent med det norske samfunnet, mestre hverdagslivet, bli uavhengig og etablere tillit og tilhørighet.

Kunnskap og høy kompetanse i befolkningen er også avgjørende for omstilling og framtidig verdiskapning, og for velferdssamfunnets bærekraft. Derfor er satsingen på kunnskap, kompetanse og kvalifisering det viktigste grepet i regjeringens integreringsstrategi. Dette vil bidra til at innvandrere og deres etterkommere kan få den kompetansen som de selv og samfunnet trenger, slik at de kan komme i jobb og bli selvstendige og aktive deltakere i samfunnet.

Gjennom tidlig innsats vil regjeringen sørge for at barn og unge med innvandrerbakgrunn får et godt og likeverdig utdanningstilbud, som gir gode muligheter for arbeid, selvstendighet og deltakelse. Deltakelse i barnehage og god oppfølging fra

starten av skoleløpet er avgjørende. Det foreslås betydelige reformer for å sikre at unge med kort botid i Norge får bedre grunnskoleopplæring, slik at de kan gjennomføre videregående opplæring.

Alle som bor i Norge må kunne snakke og forstå norsk. Språket er den viktigste nøkkelen inn i store og små fellesskap i det norske samfunnet. Uten å kunne norsk blir man stående utenfor, der man også er sårbar, utsatt og avhengig av andre. Det er vanskelig å komme i jobb, delta i samfunnet og å være en god støtte for sine barn, dersom man ikke kan norsk. Regjeringen vil fornye og forbedre norskopplæringen, med tydeligere krav både til kommuner og til deltakelse i opplæring for den enkelte. Det vil bidra til at flere kan finne veien inn i arbeidsliv og andre fellesskap, slik at de bli mer selvstendige og aktive deltakere og bidragsytere i samfunnet.

For å sikre høyere overgang til arbeid eller utdanning for nyankomne innvandrere, er det avgjørende at det er god sammenheng mellom kartlegging av den enkeltes kompetanse, bosetting, kvalifisering og regionalt arbeidskraftsbehov. Hovedgrep og tiltak innenfor flere innsatsområder i denne strategien skal bidra til å forsterke sammenhengen i denne kjeden.

Brochmann 2-utvalgets beregninger viser at det med gitte betingelser er samfunnsøkonomisk lønnsomt å investere i utdanning for flyktninger, fordi det gir betydelig gevinst i form av økt sysselsetting. Eksempelvis vil et femårig opplæringsløp for å gi videregående opplæring til en flyktning med grunnskole eller mindre, gi inntil fire ganger høyere avkastning enn det investeringen koster. I tillegg kommer den sosiale effekten i form av selvforsørgelse, selvstendighet og deltakelse. Både introduksjonsprogrammet og andre kvalifiseringstiltak skal i større grad innrettes mot å gi formell kompetanse og utdanning, slik at innvandrere som skal bo og leve i Norge kan bidra til å dekke

behovet for arbeidskraft og løse viktige samfunnsoppgaver i framtiden. Bedre utdanning og økt sysselsetting er de viktigste verktøyene for økt deltakelse, bedre levekår og mindre utenforskap blant innvandrere.

Regjeringen vil legge vekt på å fremme de positive effektene av mangfold i arbeidslivet, for å bidra til innovasjon, utvikling og vekst.

Hverdagsintegrering handler om hvordan vi alle bidrar til integrering gjennom daglig kontakt på formelle og uformelle møteplasser i samfunnet. Innvandrere med norske venner har bedre utsikter til å være i jobb og til å delta på andre formelle og uformelle samfunnsarenaer. Regjeringen vil legge mer vekt på tiltak som fremmer deltakelse og fellesskap, og motvirker segregering. Dette følges opp blant annet i tiltak for å øke barn og unges deltakelse i aktiviteter, gjennom bosettingspolitikk, boligpolitikk og samarbeid med frivillighet og det sivile samfunn.

I Norge eier de fleste sin egen bolig. Også blant innvandrere er det høy eierandel, selv om denne er lavere enn i befolkningen for øvrig. Regjeringen mener dette bidrar til stabilitet, tilhørighet og gode bomiljø, og vil derfor prioritere tiltak som kan bidra til at flere går fra leie til eie.

Regjeringen vil styrke arbeidet for å øke forståelse for og oppslutning om felles, grunnleggende normer og verdier som det norske samfunnet bygger på. Dette er viktig for å bevare et samfunn med tillit, samhold og små forskjeller. Noen konkrete tiltak her er å innføre obligatorisk foreldreveiledning i introduksjonsprogrammet og krav om deltakelse i opplæring i norsk og samfunnskunnskap.

For å sikre at alle kan leve et fritt liv, vil regjeringen forsterke innsatsen for å forebygge negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Tiltak rettes mot å endre holdninger og praksis i

berørte miljøer, sikre bedre hjelp og rettsvern til utsatte samt bidra til mer kunnskap blant hjelpetjenester og andre.

Strategien har en varighet fra 2019 til 2022. Innsatsen vil derfor gå over flere år. I de neste kapitlene presenteres de viktigste tiltakene for å nå målsettingene på hvert innsatsområde og hovedmålet for strategien. En del av tiltakene er forankret i budsjettforslaget for 2019. I tillegg vil andre tiltak bli vurdert i strategiperioden, og inngå i Integreringsløftet. Tiltak vil bli vurdert i forbindelse med pågående og nye prosesser i regjeringen, som for eksempel meldinger til Stortinget, budsjettforslag og lovarbeid. Iverksettingen av de ulike tiltakene vil skje på ulike tidspunkt gjennom strategiperioden, noen kan iverksettes allerede i 2019, andre kan først implementeres etter ytterligere

utredning. For noen vil eventuell iverksetting avhenge av budsjettforslag i årene framover.

Strategien er organisert i fire innsatsområder, men dette er områder som i det daglige livet for enkeltmennesker er gjensidig forbundet med hverandre. De ulike innsatsområdene henger tett sammen, og flere av tiltakene i strategien er omtalt flere steder fordi de bidrar til å oppfylle mål i flere av innsatsområdene. Det er nær sammenheng mellom likestilling, deltakelse i arbeidsmarkedet og gode levekår for familiens barn. Det er også nær sammenheng mellom hverdagsintegrering, tillit til offentlige hjelpetjenester, trygge lokalsamfunn og skolerresultater. Grunnleggende kunnskaper, i norsk og om det norske samfunnet, er avgjørende for deltakelse i arbeids- og samfunnsliv både for barn og voksne.

Målene i strategien

HOVEDMÅL: HØYERE DELTAKELSE I ARBEIDS- OG SAMFUNNSLIV

1. Utdanning og kvalifisering

Gi barn og unge med innvandrerbakgrunn gode norskkunnskaper, grunnleggende ferdigheter og faglig kompetanse, gjennom likeverdige utdanningsløp fra barnehage til og med videregående opplæring

Økt arbeidsdeltakelse blant innvandrere gjennom bedre kvalifisering og utdanning

2. Arbeid

Flere innvandrere med godt og stabilt fotfeste i arbeidslivet

3. Hverdagsintegrering

Innvandrere skal oppleve økt tilhørighet og deltakelse i samfunnslivet

4. Retten til å leve et fritt liv

Forebygge negativ sosial kontroll og bygge ned barrierer for den enkeltes frihet

MER EFFEKTIV BRUK AV TILSKUDDSMIDLER FOR BEDRE MÅLOPPNÅELSE

Herunder forenkle tilskuddene og vurdere økt bruk av økonomiske insentiver i kommunenes bosettings- og integreringsarbeid

1

Utdanning og kvalifisering

Norskferdigheter, utdanning og kunnskap er de viktigste redskapene for at hver enkelt kan skape det livet hun eller han ønsker seg. Kunnskap gir innsikt og forståelse for samfunnet. Kunnskap gir mulighet for selvstendighet, arbeid og selvforsørgelse. Befolkningens kompetanse er samfunnets viktigste ressurs og grunnlag for velferd, vekst og verdiskaping. Et hovedmål for regjeringen er derfor *økt arbeidsdeltakelse blant innvandrere gjennom bedre kvalifisering og utdanning.*

Alle barn og unge skal ha likeverdige muligheter til utdanning. Regjeringen vil ha en skole med kunnskap og mestring, der alle kan løfte seg, lære og utnytte sitt potensial. Alle skal ha like muligheter til å lykkes, uansett bakgrunn. Minoritetsspråklige barn må sikres

et godt grunnlag som muliggjør deltakelse i utdanning, arbeids- og samfunnsliv. Et hovedmål er derfor *å gi barn og unge med innvandrerbakgrunn gode norskkunnskaper, grunnleggende ferdigheter og faglig kompetanse gjennom likeverdige utdanningsløp fra barnehage til og med videregående opplæring.*

Regjeringens integreringsstrategi skal bidra til at barn, unge og voksne får den utdanningen og kompetansen som de selv og samfunnet trenger, slik at de kan bli aktive deltakere og bidragsytere i samfunnet. Bedre utdanning og kvalifisering vil bidra til å tette det kompetansegapet som fører til at mange innvandrere står utenfor arbeids- og samfunnsliv.

1.1. Tidlig innsats – utdanningsløpet for barn og unge

MÅL: Gi barn og unge med innvandrerbakgrunn gode norskkunnskaper, grunnleggende ferdigheter og faglig kompetanse, gjennom likeverdige utdanningsløp fra barnehage til og med videregående opplæring

Hovedgrep 1: Styrke tidlig innsats for utvikling av norskkunnskaper, grunnleggende ferdigheter og faglig kompetanse

Hovedgrep 2: Øke kompetansen blant ansatte i barnehage, grunnskole og videregående opplæring, for å ivareta minoritetsspråklige barn og unge i hele utdanningsløpet

Mange barn og unge med innvandrerbakgrunn klarer seg godt i opplæring og har stort utdanningsdriv. Norskfødte med innvandrerforeldre har nesten like høy gjennomføring i videregående opplæring som elever uten innvandrerbakgrunn. Norskfødte jenter med innvandrerforeldre gjør det særlig bra. I 2017 hadde de høyest gjennomføring i videregående opplæring av alle grupper, og de er også overrepresentert i høyere utdanning.

Likevel er det utfordringer med veien gjennom utdanningsløpet. Det er for mange som henger etter og faller fra. En del minoritetsspråklige barn kan ikke godt nok norsk når de begynner på skolen (i skolesammenheng defineres minoritetsspråklige barn som barn med annet morsmål enn norsk og samisk). Barnehagedeltakelsen har økt, men er fortsatt lavere for minoritetsspråklige barn enn for andre barn. Det gjelder særlig for de yngste barna. Internasjonal forskning viser at deltakelse i barnehage har positive effekter på utdanningsnivå og arbeidsmarkedstilknytning i voksen alder, og har dermed stor samfunnsøkonomisk gevinst. De to første delrapportene fra en studie som følger barna over år, viser at barn med innvandrerbakgrunn i bydeler med gratis kjernetid, skårer bedre på kartleggingsprøver i lesing og regning på 1., 2. og 3. trinn i grunnskolen og på nasjonale prøver på 5. trinn, sammenliknet med barn

med innvandrerbakgrunn som ikke har hatt tilbudet (SSB). De gode resultatene gjelder særlig for barn fra familier med lavinntekt og familier der mor ikke er i arbeid utenfor hjemmet.

Det er en sterk sammenheng mellom skoleresultater og foreldres utdanningsnivå. En større andel av personer med innvandrerbakgrunn er representert blant dem med lav utdanning og inntekt. For dem som ikke lykkes så godt, er sosial bakgrunn og manglende norskkunnskaper viktige forklaringer.

Grunnskolepoengene har økt for alle elever, også for elever som selv har innvandret. Men fortsatt har elever som selv har innvandret færre grunnskolepoeng enn øvrige elever. Dette gjelder spesielt for de som har innvandret i skolealder. Elever med et svakt utgangspunkt fra grunnskolen har lavere sannsynlighet for å fullføre videregående opplæring. Elever med innvandrerbakgrunn har også særskilte utfordringer med å få læreplasser.

Mange som innvandrer sent i skoleløpet har dårlige forutsetninger for å gjennomføre videregående skole, og har et bekymringsfullt høyt frafall, særlig guttene. Blant dem som innvandrer i ungdomsskolealder, har bare halvparten fullført og bestått videregående opplæring i slutten av

tjueårene. Disse ungdommene har hatt liten tid til å lære norsk, og for lite tid i grunnskolen til å opparbeide seg tilstrekkelig grunnskolekompetanse. Elevene kan også ha andre typer utfordringer, for eksempel som følge av opplevelser fra krig og flukt. Selv om elevene har rett til tilpasset opplæring, får ikke alle den tilpasningen de har krav på.

Det er uklare grenseflater og ansvarsforhold mellom opplæringsloven og introduksjonsloven, noe som fører til at ungdom henvises til opplæringstilbud for voksne framfor ordinær utdanning sammen med andre barn og unge. En del kommuner opplever utfordringer når det gjelder organisering og gjennomføring av opplæring for nyankomne elever.

Tilbudet om, og kvaliteten på, særskilt språkopplæring og innføringstilbud i grunnskole og videregående opplæring varierer mellom skoler, kommuner og fylkeskommuner. Mangelfull kunnskap om regelverket i kommunene, manglende kompetanse hos lærere og skoleledere, eller manglende eller dårlig kartlegging, kan føre til at unge får et dårlig tilpasset opplæringstilbud. I Spørsmål til Skole-Norge høsten 2017 finner en at det fremdeles er til dels store utfordringer knyttet til opplæring av nyankomne elever. Skoleeierne peker særlig

på mangel på tospråklige lærere og lærere med kompetanse i andrespråksdidaktikk – altså hvordan en skal lære bort norsk til elever som ikke har norsk som morsmål.

Universitetene og høyskolene mange steder i landet mangler kompetanse og kapasitet til å ivareta behovene for kompetanseheving innenfor andrespråkspedagogikk og flerkulturell pedagogikk. Det er dessuten begrenset kunnskap, både nasjonalt og internasjonalt, om hvilke tiltak og modeller som gir nyankomne elever størst læringsutbytte.

I Meld. St. 6 (2012–2013) *En helhetlig integreringspolitikk* og Meld. St. 30 (2015–2016) *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk* baserer man seg på en rekke prinsipper som skal ligge til grunn for et godt utdanningsløp for alle barn, unge og voksne i barnehage, skole og høyere utdanning. Disse prinsippene er fortsatt gjeldende. Prinsippene handler om ivaretagelse av mangfold og flerspråklighet som ressurs og det å fremme verdier som demokrati og toleranse – alle skal føle seg sett, inkludert og verdsatt. De handler om tidlig innsats og tilpasset opplæring for barn, nyankomne elever og nyankomne voksne, og om langvarig andrespråksopplæring. Videre skal alle generelle tiltak i utdanningsløpet ta hensyn til det flerkulturelle mangfoldet i befolkningen.

HOVEDGREP 1:

Styrke tidlig innsats for utvikling av norskkunnskaper, grunnleggende ferdigheter og faglig kompetanse

Språkstimulering, sosialisering og annen læring må begynne så tidlig som mulig, slik at barn og unge med innvandrerbakgrunn blir inkludert og ikke blir hengende etter i utdanningsløpet. Det innebærer tidlig språkstimulering og at barn får et barnehagetilbud tilpasset sine behov. For mange innvandrerfamilier er det både kulturelle og økonomiske barrierer for bruk av barnehage. Erfaringene fra områdesatsingene viser at det er viktig

med en aktiv rekrutteringsstrategi og redusert foreldrebetaling for å øke barnehagedeltakelsen. Barnehagen er en viktig fellesarena for læring og utvikling av språk og sosial kompetanse. De samme barrierene gjelder bruk av skolefritidsordningen (SFO). Deltakelse i SFO er også viktig for sosialisering og læring, inkludering og utvikling av språkferdigheter for minoritetsspråklige elever.

Tidlig innsats er også å skape et inkluderende læringsmiljø slik at alle føler tilhørighet og vi unngår utenforskap. Tidlig innsats er å involvere foreldre fra dag én og skape et godt samarbeid mellom hjemmet og barnehagen og skolen/SFO, slik at forholdene ligger til rette for trivsel og læring. Se mer om dette i kapittel 3 Hverdagsintegrering.

For å komme raskt i gang med effektiv læring trenger nyankomne elever et godt og tilpasset opplæringstilbud i grunnskolen og i videregående opplæring. Det forutsetter kartlegging av språkferdigheter og særskilt språkopplæring slik at elevene raskt kan få utbytte av ordinær opplæring.

Det er særlig behov for å forbedre tilbudet til ungdom med svake grunnleggende ferdigheter, slik at de har reell mulighet for å gjennomføre videregående opplæring. Dette krever at ansvar for opplæring for unge i alderen 16 til 24 år klargjøres.

Ungdom med kort botid trenger god og tilpasset opplæring, gitt av lærere med god kompetanse, blant annet i andrespråkspedagogikk. Flere steder samarbeider kommuner og fylkeskommuner om grunnskoleopplæring for ungdommer i alderen 16 til 24 år, lokalisert på en videregående skole. Mange som mangler norskferdigheter og grunnskoleopplæring får på denne måten forutsetninger for å delta i, og gjennomføre, videregående opplæring. Slike tilbud kan omfatte både ungdommer med innvandrerbakgrunn og andre ungdommer, som ikke har et godt nok faglig grunnlag til å starte i eller gjennomføre videregående opplæring.

Innsatsen i skolen må sees i sammenheng med det som ellers gjøres av forbedringer, som økt lærertetthet, plikt for skolene til å følge opp barn som strever, og en kommende melding til Stortinget om tidlig innsats og inkluderende fellesskap for barn og unge.

KOMBINASJONSKLASSER - THOR HEYERDAHL-MODELLEN

Larvik kommune ved Larvik Læringscenter og Vestfold fylkeskommune ved Thor Heyerdahl videregående skole har samarbeidet om opplæring siden 2006. Fra 2011 til 2017 gjennomførte de et formelt forsøk med kombinasjonsklasser. Kombinasjonsklassen er et tilbud til elever i alderen 16-20 år med kort botid i Norge og som:

- Ikke har skolebakgrunn fra tidligere hjemland som tilsvarer norsk grunnskole
- Har avsluttet ordinær grunnskole i Norge, men som på grunn av kort botid trenger mer opplæring
- Har vitnemål fra tidligere hjemland som tilsvarer norsk grunnskole, men trenger mer norsk og fagopplæring for å lykkes i videregående skole

Hovedmålet for kombinasjonsklassen er å hindre frafall og sikre gjennomstrømning av flerspråklige elever i videregående skole.

I kombinasjonsklassen får elevene mer grunnskoleopplæring, samtidig som de forberedes på hva som forventes i videregående skole. Kombinasjonsklassen har nivådelte fag og timeplanene er lagt parallelt, slik at den enkelte elev får undervisningen tilpasset sitt kunnskapsnivå i det enkelte fag. Det er hovedvekt på språk- og begrepslæring i alle fag. Alle lærerne som er ansatte i Larvik læringscenter og som underviser i kombinasjonsklassen må ha eller ta faget norsk som andrespråk eller tilsvarende. Det er

løpende inntak av elever hele året, og de bruker ikke av retten til videregående opplæring så lenge de går i kombinasjonsklassen.

Fokus på rett kursvalg og mulighet for hospitering i ulike studieprogram, gjør at graden av feilvalg senere er liten. Elever med vitnemål fra sitt tidligere hjemland har mulighet til å meldes inn i enkeltfag på Vg1 og få standpunktkarakter. På den måten får de færre fag å konsentrere seg om neste skoleår, og bedre tid til tospråklig fagopplæring og fordypning i nye fag.

Erfaringene fra Thor Heyerdahl videregående skole er at elever som har bakgrunn fra kombinasjonsklassen før Vg1 gjennomfører og består videregående opplæring i svært stor grad. Elevene trives med å få opplæring i et miljø med jevnaldrende ungdommer, uten å måtte forholde seg til voksne familiemedlemmer i skoletiden. Det bidrar også til bedre integrering.

REGJERINGEN VIL:

1. Øke deltakelse i barnehage blant minoritetsspråklige barn

Andelen minoritetsspråklige barn i barnehage er lavere enn blant barn for øvrig, selv om forskjellen ikke er så stor blant 4 og 5-åringene. Deltakelse i barnehage bidrar positivt til barns utvikling av språk og sosiale ferdigheter, og legger et viktig grunnlag for videre utdanning. Regjeringen vil bygge ned økonomiske og kulturelle barrierer for deltakelse i barnehage, slik at flere barn med innvandrerbakgrunn benytter tilbudet. Dette vil bidra til blant annet god språkutvikling, læring og sosial kompetanse.

a) Bygge ned økonomiske barrierer for deltakelse

Regjeringen har innført en nasjonal ordning med gratis kjernetid i barnehage for 3, 4 og 5-åringene fra familier med lav inntekt. I budsjettforslaget for 2019 foreslås ordningen utvidet til å gjelde også 2-åringene fra familier med lav inntekt. I tillegg har regjeringen innført en nasjonal moderasjonsordning som bidrar til lavere barnehagepris for familier med lav inntekt.

b) Styrke informasjons- og rekrutteringstiltak til barnehagen

Regjeringen vil sørge for tiltak for aktiv rekruttering og god informasjon for å øke barnehagedeltakelsen blant minoritetsspråklige barn. Det er innført et tilskudd til rekrutteringsarbeid, og regjeringen vil videreutvikle ordningen i lys av de erfaringene kommunene gjør seg i rekrutteringsarbeidet. I budsjettet for 2019 har regjeringen foreslått å bevilge midler til rekrutterings- og informasjonstiltak for økt deltakelse i barnehage i utsatte byområder.

2. Kartlegge norskkunnskaper tidlig

Regjeringen vil sikre at alle barn gjennomfører en obligatorisk test av norskkunnskaper ved 4-årskontrollen, og vil følge dette opp i kommende melding til Stortinget om tidlig innsats.

3. Styrke språkarbeidet i barnehagene

Regjeringen vil styrke språkopplæringen i barnehagen. God språkutvikling er en del av barnehagens formål. Barnehagen skal bidra til at språklig mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen, støtte flerspråklige barn i å bruke

sitt morsmål og samtidig aktivt fremme og utvikle barnas norskspråklige kompetanse. Innføringen av skjerpet pedagognorm og en ny bemanningsnorm fra 1. august 2018 vil bidra til at alle barnehager blir bedre i stand til å oppfylle intensjonene i rammeplanen og følge opp det enkelte barn på en god måte.

4. Øke deltakelsen i SFO blant barn med innvandrerbakgrunn

En nasjonal evaluering av skolefritidsordningen (SFO) er igangsatt, og vil blant annet se spesielt på hvilke forutsetninger som bidrar til et godt utbytte av SFO for ulike kategorier minoritetsspråklige barn. Regjeringen ønsker å innføre ordninger med redusert foreldrebetaling og gratis halvdagsplass i SFO, tilsvarende ordningene i barnehage, for barn av foreldre med lav inntekt. Utredning er satt i gang. Det er også siden 2017 bevilget midler til et seksårig forsøk med gratis barnehage og SFO for barn som ikke bruker disse tilbudene. Forsøket følges opp av Utdanningsdirektoratet.

5. Bedre overgangen fra innføringstilbud til ordinær opplæring for nyankomne elever

Mange steder går elever i egne innføringstilbud før de overføres til ordinære klasser. Elevenes behov skal være styrende for hva slags tilbud de får. Vi er i gang med å revidere kartleggingsverktøy for norskferdigheter, slik at læreren bedre kan vurdere elevenes behov for opplæring og når de kan tilstrekkelig norsk for overgang til ordinær klasse. Det er behov for mer kunnskap om hva som er den beste opplæringen for nyankomne elever (se tiltak 15 nedenfor).

6. Gi fylkeskommunen et utvidet og mer helhetlig ansvar for unge fra 16 til 24 år

Regjeringen vil legge til rette for at flere gjennomfører videregående opplæring, og hindre at ungdommer faller mellom to stoler og dermed faller fra i opplæringsløpet. Dette forutsetter at ungdom som skal inn i videregående opplæring også har tilstrekkelig grunnleggende ferdigheter, faglig kompetanse og norskferdigheter fra grunnskolen, slik at de har en reell mulighet for å gjennomføre. Vi vil derfor utrede hvordan fylkeskommunen kan få et utvidet og mer helhetlig ansvar for forsterket faglig kompetanse for unge i alderen 16 til 24 år som har behov for dette. Formålet med et mer helhetlig fylkeskommunalt ansvar er å gi alle elever som har svak grunnskolekompetanse en mer reell mulighet til å gjennomføre videregående opplæring. Dette er en del av enigheten mellom regjeringspartiene og KrF om oppgavefordeling og regionreform. Se også kapittel 6 Veien videre. Tilbudet vil omfatte alle i aldersgruppen, men er blant annet viktig for unge med kort botid i Norge som har mangelfull grunnutdanning. Det skal også utredes hvordan lovendringer kan legge til rette for at ansvaret for opplæring for unge med kort botid kan plasseres tydelig i ordinær utdanning gjennom opplæringsloven, og ikke i introduksjonsloven.

7. Forsterke tilbudet om grunnskoleopplæring til ungdom med kort botid som har svake norskkunnskaper eller grunnskolekompetanse

En del kommuner har utviklet gode modeller for forsterket opplæring til unge med kort botid i Norge, til tross for utfordringer med regelverk, finansieringsordninger og uklare ansvarsforhold (se eksempel på kombinasjonsklasser i boks om Thor Heyerdal-modellen). Jobbsjansen del B ble innført for å gi støtte til lokale prosjekter med forsterket grunnskoleopplæring til denne gruppen. I forslag til budsjett for 2019 er midlene til Jobbsjansen del B doblet, slik at flere skal få slik forsterket grunnskoleopplæring, blant annet i kombinasjonsklasser. I tillegg er det viktig å legge til rette for erfaringsutveksling

om organisering av og innhold i slik forsterket opplæring, for eksempel for kommuner som mottar tilskudd til gjennomføring av slike opplæringstilbud gjennom Jobbsjansen eller andre tilskuddsordninger. Disse tiltakene vil bidra til utvikling av forsterkede tilbud om grunnskoleopplæring fram til fylkene kan overta et utvidet ansvar på området.

8. Bedre tilgangen til læreplasser

Regjeringen har iverksatt en rekke tiltak for å øke tilgangen på læreplasser. Satsingen på yrkesfag er foreslått styrket i budsjettforslaget for 2019. Sentrale tiltak er økning i lærlingtilskuddet, styrking av lokalt arbeid for å rekruttere lærebedrifter, innføring av krav om bruk av lærlinger for å vinne offentlige anbudskonkurranser og innføring av en merkeordning for lærebedrifter. Videre har vi lagt fram en strategi for å øke antall lærlinger i statlige virksomheter, og har en samfunnskontrakt for flere læreplasser med partene i arbeidslivet. Vi ser at elever med innvandrerbakgrunn, og særlig gutter, har særskilte utfordringer med å få læreplasser. Vi vil vurdere om det er behov for ytterligere tiltak. Regjeringen har i 2019-budsjettet også foreslått styrking av områdesatsingene i Oslo sør og Oslo indre øst. Styrkingen skal gå til tidlig innsats i barnehage og skole og tiltak for å øke gjennomføringen av videregående skole.

9. Øke bruken av tospråklig fagopplæring

Minoritetsspråklige elever i grunnsopplæringen har rett til særskilt norskopplæring til de har tilstrekkelige ferdigheter i norsk til å følge den vanlige opplæringen i skolen. Om nødvendig har elevene også rett til morsmålsopplæring, tospråklig fagopplæring eller begge deler. Tospråklig fagopplæring, altså undervisning i ett eller flere fag på norsk og elevenes morsmål, er lite brukt. Målet er at den tospråklige undervisningen skal bidra til en faglig progresjon mens elevene er i en norskinnlæringsfase. Regjeringen vil iverksette tiltak for å øke bevisstheten om nytten av tospråklig fagopplæring og øke kunnskap om denne rettigheten. Arbeidet skal rette seg mot skoleeier, ledere, foreldre og elever.

10. Bedre det flerkulturelle læringsmiljøet og toleransen i skolen

Et godt og inkluderende læringsmiljø skaper trygge rammer for elevenes læring og forebygger mobbing. Det generelle arbeidet for et godt læringsmiljø og arbeidet mot mobbing må være tilpasset dagens flerkulturelle skole. Vi vil vurdere hvordan eksisterende tiltak kan forbedre for å sikre god inkludering i fellesskapet og et godt læringsutbytte for minoritetsspråklige barn og unge. For å fremme toleranse og et godt flerkulturelt læringsmiljø i skolen har regjeringen prioritert utvikling av læringscenteret for 22. juli, og videreutvikling av kompetansehevingsverktøy som Dembra (Demokratisk beredskap mot rasisme og antisemittisme), med mer (se også tiltak 14). Dembra er et tilbud om kompetanseheving som er rettet mot lærere og skoleledere i ungdomsskolen og videregående skole for forebygging av antisemittisme, rasisme og udemokratiske holdninger. På dembra.no finnes undervisningsmateriell, bakgrunnsstoff og råd for gjennomføring av forebyggende satsing på skolen. Regjeringen vil jobbe videre for å bidra til toleranse for mangfold i skolen, også som en del av skolens verdiarbeid og innføringen av den nye overordnede delen av læreplanen.

HOVEDGREP 2:

Øke kompetansen blant ansatte i barnehage, grunnskole og videregående opplæring, for å ivareta minoritetsspråklige barn og unge gjennom hele utdanningsløpet

Barnehagen og skolen er en viktig arenaer for barns utvikling på mange områder, og særlig for minoritetsspråklige barns norskspråklige utvikling. Dette forutsetter god kompetanse om flerspråklige barns språkutvikling og innlæring. Det er behov for mer kompetanse om regelverk, andrespråksopplæring og flerkulturell pedagogikk. I tillegg til pedagogisk kompetanse trenger de som møter barna flerkulturell forståelse, og innsikt i hvilke utfordringer barna eventuelt står overfor som følge av traumer og så videre. Det er også

behov for samarbeid med, og denne typen kompetanse, hos rådgivertjenesten og de andre tjenestene barna trenger.

Det er behov for mer kompetanse og bedre samarbeid mellom etatene om psykososial oppfølging av nyankomne elever. Manglende inkludering og mestring i skolemiljøet og nærmiljøet er en risikofaktor som kan føre til utenforskap. Se også kapittel 3 Hverdagsintegrering.

REGJERINGEN VIL:

11. Styrke kvaliteten på barnehagetilbudet

Det er store variasjoner i kvaliteten på tilbudet i barnehagene. Den nye rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver som trådte i kraft 1. august 2017, er blitt tydeligere på barnehagens ansvar for barnas utvikling, og legger dermed et bedre grunnlag for det pedagogiske arbeidet og kvaliteten på barnehagetilbudet. I rammeplanen står det blant annet at barnehagen skal bidra til at språklig mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen, støtte flerspråklige barn i å bruke sitt morsmål og samtidig aktivt fremme og utvikle barnas norskspråklige kompetanse. Innføringen av skjerpet pedagognorm og en ny bemanningsnorm fra 1. august 2018 vil bidra til at alle barnehager blir bedre i stand til å oppfylle intensjonene i rammeplanen og følge opp det enkelte barn på en god måte. Flere pedagoger og flere ansatte vil gi flere barn mer og bedre oppfølging enn tidligere.

12. Utvikle lærerspesialistordningen

En lærerspesialist er en lærer som dykker enda dypere i et fag eller fagområde, og bidrar til det kollektive profesjonsfellesskapet på skolen. Vi vil utrede hvordan noe av økningen i antall lærerspesialister fra 2019 kan benyttes til funksjon som spesialist i andrespråkspedagogikk og flerkulturell pedagogikk. Dette for å styrke skolenes helhetlige arbeid med tilpasset opplæring for elever som har norsk som sitt andrespråk. Dette vil bidra til at lærere kan ivareta minoritetsspråkliges behov i alle fag, og dermed bedre læringsresultater for elevene. Regjeringen foreslår å finansiere 600 nye lærerspesialister i 2019.

13. Videreutvikle videreutdanning i andrespråkspedagogikk

Per i dag eksisterer det seks videreutdanningstilbud i andrespråkspedagogikk innenfor videreutdanningsstrategien *Kompetanse for kvalitet*. Tilbudene har stor søkning, og de som får godkjent søknaden fra skoleeier mottar et videreutdanningstilbud fra Utdanningsdirektoratet. I 2018 har 256

lærere fått tilbud om videreutdanning i andrespråkspedagogikk gjennom videreutdanningsstrategien. Regjeringen ønsker å videreføre videreutdanningstilbudene i andrespråkspedagogikk og videreutvikle dem i tråd med etterspørsel og behov.

14. Gjøre digitale verktøy bedre kjent

Det finnes i dag en rekke digitale verktøy og læringsressurser som tilbyr kompetanse for lærere og skoleledere i opplæring særsilt for nyankomne elever. Noen retter seg også mot studenter i lærerutdanningene. Eksempler er Dembra (dembra.no), skolekassa.no og morsmål.no. Dette er ressurser både for opplæring i særskilte fag, og for forebygging av antisemittisme, rasisme og udemokratiske holdninger. Det er også iverksatt et pilotprosjekt for nettbasert undervisning i kombinasjon med ordinær undervisning, for elever som ikke har tilgang til tospråklige lærere lokalt som kalles *Fleksibel opplæring*. Regjeringen ønsker å gjøre slike verktøy og ressurser bedre kjent. Profesjonsfaglig digital kompetanse er et tilbud i strategien *Kompetanse for kvalitet*. En bedre digital kompetanse vil åpne for nye muligheter til å ta i bruk nettbaserte flerspråklige ressurser.

15. Styrke kunnskapsgrunnet om hva som virker best for nyankomne elever

Vi har vi i dag lite kunnskap om hvilket opplæringstilbud som gir nyankomne elever i grunnskolen og videregående opplæring best læringsutbytte, jf. Brochmann 2-utvalget og NIFU (Effekter av opplæringstilbud for tospråklige elever og kompetansehevingstiltak for voksne innvandrere. NIFU-rapport 2017:30). Det er store kostnader ved mangelfull opplæring av minoritetsspråklige barn (Samfunnsøkonomisk analyse, Fafo-rapport 32-2016). Regjeringen vil derfor styrke kunnskapsgrunnet om hvilke opplæringstiltak / hvilken organisering av opplæring for nyankomne elever som har best effekt på læringsutbytte. Det innebærer å initiere mer forskning på ulike former for opplæringstilbud, som innføringstilbud og kombinasjonsklasser for nyankomne elever.

16. Heve kompetansen hos lærerutdannere

Regjeringen vil vurdere hvordan universitetets- og høyskolenes kompetanse i andrespråkspedagogikk og flerkulturell pedagogikk kan styrkes, gjennom utvikling av et kompetansehevingstilbud til lærerutdannere. Det vil ikke bare styrke kompetansen i lærerutdanningene, men også tilbudet som gis kommunene i den desentraliserte kompetanseordningen og videreutdanningen som universiteter og høyskoler tilbyr.

17. Heve kompetansen hos lærere som underviser nyankomne elever

Gjennom tilskudd via Jobbsjansen del B stimuleres det til økt bruk av kombinasjonsklasser (se boks om Thor Heyerdahl-modellen) over hele landet, og det er viktig at de som jobber med nyankomne elever har den nødvendige kompetansen. Regjeringen vil vurdere hvordan kompetansen i innføringstilbudene kan styrkes, herunder kombinasjonsklassene, blant annet med videreutdanning for lærere.

BUDSJETTFORSLAGET 2019

45,7 mill. kroner til gratis kjernetid i barnehage for toåringer fra familier med lav inntekt. Barn med innvandrerbakgrunn er overrepresentert i statistikken over husholdninger med lav inntekt. Tidlig deltakelse i barnehage er blant annet med på å styrke språkutvikling, noe som kan gi et bedre grunnlag for videre utdanningsløp (Kunnskapsdepartementet).

9 mill. kroner til rekrutteringstiltak til barnehage i utsatte byområder (Kunnskapsdepartementet).

30 mill. kroner til styrking av satsingen på yrkesfag. Satsingen kommer på toppen av over 500 millioner kroner som regjeringen allerede har styrket yrkesfagene med i perioden 2013–2018.

12,5 mill. kroner til å styrke områdesatsinger i Oslo Sør og Oslo indre øst. Satsingene skal styrke arbeidet på satsingsområdene nærmiljø og forebyggende arbeid, oppvekst og utdanning og sysselsetting, herunder bidra til høyere gjennomføring i videregående opplæring.

35 mill. kroner til å styrke ordningen Jobbsjansen del B, tilskudd til mer grunnskoleopplæring til innvandrerungdom. Styrkingen gir en dobling av bevilgningen, blant annet til kombinasjonsklasser, som skal sikre bedre gjennomføring i videregående opplæring (Kunnskapsdepartementet).

1.2. Kvalifisering og utdanning for voksne innvandrere

Mål: Økt arbeidsdeltakelse blant innvandrere gjennom bedre kvalifisering og utdanning

Hovedgrep 3: Rask oppstart av kvalifisering for nyankomne innvandrere

Hovedgrep 4: Flere skal få formelle kvalifikasjoner gjennom utdanning og i introduksjonsprogrammet

Det er avgjørende for vellykket integrering at personer som får oppholdstillatelse i Norge lærer seg norsk, og raskt kommer i arbeid og utdanning.

Utdanning er sentralt for sysselsetting og bedre levekår, og det er samfunnsøkonomisk lønnsomt. Det er også viktig for tillit og tilhørighet hos den enkelte. Framskrivninger viser en sannsynlig mangel på kompetanse innen flere sektorer, blant annet knapphet på arbeidskraft som har fag- og yrkesutdanning. Formell kompetanse er i økende grad en forutsetning for å komme inn i, og bli værende i arbeid. Svekket etterspørsel etter ufaglært arbeidskraft og skjerpet konkurranse om jobber med lave krav til kvalifikasjoner, tilsier at satsing på utdanning og kvalifisering blir enda viktigere framover.

Alle som bor i Norge må kunne snakke og forstå norsk. Det er en forutsetning for deltakelse i samfunns- og arbeidsliv, og for den enkeltes frihet og selvstendighet. Også i arbeidslivet er det i økende grad krav til norskferdigheter.

Det er store forskjeller i norskopplæringen i kommunene, både når det gjelder oppstart og antall timer som tilbys per uke og resultater på norskprøver. I 2016 ble 8 330 personer registrert som asylsøkere, og av disse startet 56 prosent med norskopplæring innen første påfølgende halvår. Kommunene skal tilby norskopplæring innen tre måneder etter at en person er bosatt, men av de som fikk oppholdstillatelse i 2016 startet bare 50 prosent innen tre måneder. Mange som deltar

i norskopplæring oppnår ikke norskferdigheter som anses som et minimumskrav blant et økende antall arbeidsgivere. Fafo (2017:31) finner at høy formell kompetanse hos lærerne ser ut til å gi bedre resultater hos deltakerne. I en undersøkelse gjennomført av Vox (nå Kompetanse Norge) i 2015, blir det anslått at under halvparten av lærerne i norskopplæringen har formell kompetanse i relevante fag.

Det er stor variasjon i innholdet i introduksjonsprogrammet og stor resultatvariasjon. Over 20 prosent av kommunene tilfredsstiller ikke kravet om å tilby heldagsprogram til deltakerne, og over 15 prosent møter ikke kravet om at programmet skal være helårlig. Kommunene beskriver utfordringer knyttet til etablering av heldagstilbud, individuell tilpasning av program og tilstrekkelig tilgang på gode og relevante tiltak. Av deltakerne som avsluttet programmet i 2015 var 71 prosent av mennene og 49 prosent av kvinnene i arbeid eller utdanning i november året etter. Foreløpige tall viser at halvparten gikk direkte over til arbeid eller utdanning ved avsluttet program i 2017. Menn når opp til regjeringens målsetting, men for kvinnene er resultatene langt svakere. Flere studier peker imidlertid på at tiltakene som kvinner får er mindre yrkesrettet enn tiltakene menn får.

Cirka 70 prosent av flyktningene som kom til Norge i 2015 og 2016 hadde ingen utdanning eller kun grunnskole som fullført utdanning. Flere kommuner gir deltakere et tilbud om utdanning som en

del av introduksjonsprogrammet, men antall deltakere som får et slikt tilbud er lavt i forhold til introduksjonsdeltakernes lave utdanningsnivå. Bare 19 prosent av deltakerne i introduksjonsprogram deltok i grunnskoleopplæring, og 6 prosent av

deltakerne i introduksjonsprogram fikk opplæring på videregående nivå.

Mange innvandrere med høy utdanning og kompetanse har utfordringer med å få denne godkjent og eventuelt komplettert med nødvendig tilleggsutdanning.

HOVEDGREP 3:

Rask oppstart av kvalifisering for nyankomne innvandrere

Brochmann 2-utvalget påpeker at tiltak som bidrar til aktivisering og fremmer integrering på sikt bør starte allerede i asylmottakene. En dreining mot i sterkere grad å bosette flyktninger med relevant kompetanse i kommuner/regioner der kompetansen deres er etterspurt, kan, ifølge Brochmann 2-utvalget, skje på bakgrunn av kompetansekartlegging og karriereveiledning i mottakene.

Det er for stor variasjon i kommunenes resultater når det gjelder oppstart, omfang og resultater både i norskopplæringen og i introduksjonsprogrammet. Det er behov for et mer målrettet program og mer effektiv og individuelt tilpasset norskopplæring. Det finnes en rekke digitale ressurser som

er gratis tilgjengelige som kan være et supplement til opplæringen. Slike ressurser kan bidra til at den enkelte kommer raskere i gang med opplæringen.

For å sikre høyere overgang til arbeid eller utdanning er det avgjørende at det er god sammenheng mellom den enkeltes kompetanse og behov for kvalifisering og utdanning, og hvor flyktningen bosettes. Bosettingspolitikken skal bidra til høyere sysselsetting blant nyankomne flyktninger gjennom bedre kobling mellom bosetting, medbrakt kompetanse, kvalifisering, utdanning og regionale arbeidskraftsbehov. Se også kapittel 3 Hverdagsintegrering.

GODKJENNING AV PRIVATE TILBYDERE AV NORSKOPPLÆRING

Kommuner kan oppfylle sin plikt til å tilby opplæring etter introduksjonsloven ved å inngå samarbeid med private tilbydere. Privatpersoner kan også selv velge opplæring fra en privat tilbyder dersom de ikke har rett til opplæring i den kommunen de bor, eller dersom de selv ønsker å betale for opplæring. Arbeidsgivere kan velge å benytte godkjente private tilbydere dersom de ønsker å tilby norskopplæring til sine arbeidstakere.

Private tilbydere av norskopplæring kan søke om godkjenning for å gi opplæring i norsk og samfunnskunnskap til voksne innvandrere. Språklærere kan også søke om slik godkjenning hvis de danner et enkeltpersonforetak. Det stilles faglige, pedagogiske og organisatoriske krav til de som ønsker å bli godkjent. Kompetanse Norge behandler søknader og utsteder godkjenning på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet. Godkjenningen er tidsbegrenset og gis for en periode på inntil tre år. Kompetanse Norge kontrollerer at grunnlaget for godkjenningen er oppfylt. Informasjon om kriterier for å bli godkjent, og en oversikt over hvem som er godkjente tilbydere av opplæring eller nettbasert opplæring, finnes på www.kompetansenorge.no.

18. Gjennomføre tiltak for rask oppstart av kvalifisering

Flyktninger skal bosettes så raskt som mulig etter at de har fått oppholdstillatelse, og komme raskt i gang med norskopplæring og kvalifisering. Tidlig kompetansekartlegging og karriereveiledning kan føre til et mer målrettet kvalifiserings- og karrierevalg for den enkelte, og bidra til bedre tilpassede tiltak fra kommunen.

a) Iverksette plikt til deltakelse i opplæring i norsk og samfunnskunnskap for beboere i asylmottak

For å bidra til rask oppstart av kvalifiseringen, og dermed en mer aktiv og effektiv integreringsprosess, har regjeringen innført en ordning med plikt til deltakelse i norskopplæring og opplæring i samfunnskunnskap (norsk kultur og norske verdier) i mottak. Regjeringen vil legge til rette for at denne plikten blir kjent og iverksatt.

b) Videreutvikle kvalifiserende tiltak i mottak

Regjeringen vil, i tråd med regjeringserklæringen, videreføre en differensiert mottaksstruktur tilpasset asylsøkernes og samfunnets behov. Regjeringen vil vurdere videreføringen, framtidig innhold, utforming og organisatorisk forankring av integreringsmottak i lys av både evalueringen som er satt i gang og en utredning av økonomiske, administrative og andre vesentlige konsekvenser.

c) Videreutvikle ordningen med kompetansekartlegging og karriereveiledning

Regjeringen vil vurdere om ordningen med kompetansekartlegging og karriereveiledning skal gjelde flere enn i dag, for eksempel familiegjenforente og overføringsflyktninger.

19. Fornye og forbedre norskopplæringen

Det er en selvfølge at det stilles krav til norskferdigheter og kunnskap om det norske samfunnet for de som skal bo i Norge. Regjeringen vil derfor arbeide for å fornye og forbedre norskopplæringen, slik at alle får et godt grunnlag for læring og for deltakelse i arbeids- og samfunnsliv.

Kompetanse har stor betydning for utvikling av kvalitet i opplæringen i norsk og samfunnskunnskap. Fafo (2017:31) finner at høy formell kompetanse hos lærerne er et virkemiddel som ser ut til å gi bedre resultater hos deltakerne. Uten et tilstrekkelig tilbud om etter- og videreutdanning for lærerne i målgruppen, er det fare for lavere læringsutbytte for deltakerne. Dette kan svekke deltakernes mulighet til videre kvalifisering, arbeidsdeltakelse og selvforsørgelse.

Det stilles i dag ingen resultatkrav til kommunene eller den enkelte innvandrere om hvilket nivå i norsk som skal nås. Det er viktig at innvandrere oppnår et ferdighetsnivå i norsk som setter dem i stand til å bruke eller bygge på kompetansen sin i utdanning og arbeids- og samfunnsliv for øvrig. Den avgjørende betydningen norskferdigheter har for utdanning, kvalifisering og sysselsetting tilsier at kommunens plikt etter loven må endres fra å gi et visst antall timer opplæring, til å gi den enkelte opplæring slik at hun eller han oppnår et gitt ferdighetsnivå i norsk.

a) Øke satsing på kompetanseheving for lærere

Regjeringen vil etablere etter- og videreutdanningsordninger som bidrar til bedre kvalitet i tilbudet, og som treffer kompetansebehovene hos lærere og ledere i opplæringen. I budsjettforslaget for 2019 er det foreslått en ytterligere satsing på etter- og videreutdanning for lærere i norskopplæringen. Regjeringen vil vurdere om det skal innføres kompetansekrav til lærere som underviser i norsk for innvandrere, jf. Meld. St. 16 (2015–2016).

b) Bedre kunnskapen om hva som virker best for nyankomne

Brochmann 2-utvalget påpeker at det foreligger lite forskningsbasert kunnskap om opplæringen i norsk og samfunnskunnskap, både opplæringens innhold, kvalitet og effekt. I flere utredninger er det pekt på behovet for bedre tilpasset norskopplæring, språkopplæring knyttet til arbeid, bedre sammenheng med annen opplæring og økt lærerkompetanse. Lite kunnskap innebærer en risiko for at politikktutviklingen skjer på mangelfullt grunnlag. Regjeringen vil derfor styrke kunnskapsgrunnlaget på området.

c) Innføre krav om norsk på et tilfredsstillende nivå

Regjeringen vil utrede hvordan dagens krav i introduksjonsloven om antall undervisningstimer i norsk, kan erstattes med et krav om at alle skal få et tilbud som sikrer at de lærer seg norsk på et tilfredsstillende nivå.

d) Innføre vilkår om deltakelse på norskkurs for mottak av sosialstønad

Regjeringen vil utrede hvordan det skal innføres en plikt for kommunene til å stille krav om å delta i norskopplæring for mottakere av økonomisk sosialhjelp, som på grunn av manglende norskkferdigheter ikke er selvhjulpne.

20. Reformere introduksjonsprogrammet

Regjeringen er i gang med en reform av introduksjonsprogrammet med tydelige forventninger til gode resultater, og har satt i gang en helhetlig gjennomgang av introduksjonsloven. Formålet er å sikre høyere måloppnåelse ved overgang til ordinært arbeid og utdanning. Introduksjonsprogrammet må i større grad gi mulighet for formell utdanning og kompetanse, og mer arbeidsrettede tiltak. Det vil bidra til å tette det kompetansegapet som fører til at mange flyktninger står utenfor arbeidslivet.

Introduksjonsprogrammet skal være mer målrettet enn i dag, og det utvikles standardiserte elementer som kan settes sammen til et helhetlig program tilpasset den enkeltes behov. Et obligatorisk foreldreveiledningskurs skal utvikles. Personer som trenger det, skal få tilbud om fagopplæring og annen formell kompetanse innenfor rammen av introduksjonsprogrammet, enten i ordinære løp eller gjennom ordningen med modulisert fag- og yrkesopplæring. Norskopplæringen skal integreres med fagopplæringen slik at deltakere i introduksjonsprogrammet settes i stand til å oppnå et fagbrev. Dette vil bidra til at deltakerne får den kompetansen de selv og samfunnet trenger, slik at de kan bidra til å dekke behovet for arbeidskraft og løse viktige samfunnsoppgaver. Se også omtale under tiltak 21.

a) Innføre standardiserte elementer

Standardiserte elementer i introduksjonsprogrammet er under utvikling. I budsjettet for 2019 er det foreslått en økt satsing på utvikling av slike standardiserte elementer, for å styrke arbeidet med å etablere et introduksjonsprogram som er mer målrettet og har bedre kvalitet enn dagens tilbud. Målet er både å sikre bedre kvalitet i tilbudet, og å legge til rette for bedre individuell tilpasning.

b) Innføre kontrakt for gjensidig forpliktelse

Regjeringen vil erstatte den individuelle planen i introduksjonsprogrammet med en kontrakt som skal skape en gjensidig forpliktelse mellom kommunen og deltakeren. Kommunen skal forplikte seg til å tilby tiltak som fremmer integrering og deltakeren skal forplikte seg til å delta på slike tiltak. En slik kontrakt innebærer ikke nye rettigheter for den enkelte eller nye plikter for kommunen. En kontrakt vil imidlertid signalisere at også deltakerne må forplikte seg til å delta på ulike tiltak, for å sikre vellykket integrering.

c) Vurdere ordninger med private eller ideelle organisasjoner som tilbydere

Regjeringen vil som en del av arbeidet med å reformere introduksjonsprogrammet vurdere ordninger der private eller ideelle organisasjoner kan tilby hele eller deler av introduksjonsprogrammet. I budsjettet for 2019 er det foreslått midler til utprøving av ulike modeller for arbeidsrettet kvalifisering i samarbeid med sosiale entreprenører. Se også omtale i kapittel 2 Arbeid.

HOVEDGREP 4:

Flere skal få formelle kvalifikasjoner gjennom utdanning og i introduksjonsprogrammet

Formell kompetanse er i økende grad en forutsetning for å komme inn i, og bli værende i arbeid. Det er viktig at opplærings- og kvalifiseringstiltakene som tilbys i større grad fyller gapet mellom den enkeltes kompetanse og behovene i arbeidsmarkedet. En rekke utredninger peker på at tiltak som gir formell utdanning og kvalifisering har god effekt, men benyttes i for liten grad.

Brochmann 2-utvalget viser at investeringer i utdanning på videregående nivå for flyktninger på gitte vilkår, er en god samfunnsmessig investering. Både norskopplæring og mer kvalifisering og utdanning for voksne innvandrere er derfor et av hovedmålene i strategien. Brochmann 2-utvalget påpeker at deltakerne i introduksjonsprogrammet som har lavest overgang til arbeid har behov for

opplæring som gir formell kompetanse. Det har vært prøvd og prøves ut en rekke tilrettelagte tilbud om fagopplæring til voksne innvandrere, bla. i Oslo, Østfold, Hordaland og Sogn og Fjordane. Grundige inntaksprosedyrer, gode metoder for språk- og læringsstøtte underveis, forpliktende forhåndsavtaler med arbeidslivet, veksling mellom skole og læretid, og støtte til livsopphold, ser ut til være faktorer som er viktige i en god modell. I Fafos evaluering av introduksjonsprogrammet (2017:31) påpekes det at selv om slike ordninger har god effekt, benyttes de i liten grad i kommunene. Fafos peker videre på at koblingen mellom norskopplæringen og grunnskole/videregående opplæring ikke er god nok.

Sysselsettingsgraden er høyere jo høyere utdanning innvandrerne har. Brochmann

2-utvalget finner at det å ha norsk utdanning har en merverdi, og gir større sannsynlighet for å være sysselsatt enn om utdanningen er fra utlandet. Dette synes å gjelde særlig for flyktninger. For å bygge ned barrierer for ansettelser kan derfor påbygging av utenlandsk utdanning ha effekt. God utnyttelse av innvandrernes kompetanse forutsetter effektive godkjenningsordninger.

Brochmann 2-utvalget ser satsing på mer effektiv utdanning og kvalifisering som en nøkkelfaktor for å øke sysselsettingen av flyktninger i norsk arbeidsliv, og i en del tilfeller vil dette kreve mer langsiktige utdanningsløp. Investering i kompetanse kan også være en nøkkel til å bedre situasjonen for denne gruppen når det gjelder andre levekårsmål.

REGJERINGEN VIL:

21. Legge til rette for at flere får tilbud om formell kvalifisering, også som en del av introduksjonsprogrammet

Regjeringens mål er at deltakere i introduksjonsprogrammet, men også andre innvandrere som har behov for det, skal få formell kompetanse i kvalifiseringsløpene. Dette vil bidra til at den enkelte kan få en mer stabil tilknytning til arbeidslivet. Regjeringen foreslår i Meld. St. 6 (2018-2019) *Oppgaver til nye regioner* at de nye fylkene skal utarbeide planer som omfatter tiltak for å kvalifisere flyktninger og innvandrere til å møte regionale arbeidsmarkedsbehov. Vi vil vurdere hvordan fylkeskommunene kan tilrettelegge tilbud om fag- og yrkesopplæring til innvandrere. Se også omtale av regionreformen i kapittel 6 Veien videre.

a) Fagopplæring som en del av introduksjonsprogrammet

En del kommuner har i dag erfaringer med ulike modeller for fagopplæring som en del av introduksjonsprogrammet. Flere gjennomfører kombinasjoner av introduksjonsprogram og fagopplæring i fireårige løp. Dette er for eksempel kombinasjoner av norskopplæring, grunnskoleopplæring og fagopplæring, gjerne med stort innslag av opplæring i arbeidslivet. Regjeringen vil vurdere ulike modeller basert på lokale ordninger, og legge til rette for at flere kan få slike tilbud og oppnå et fagbrev.

b) Modulbaserte opplæringstilbud

Regjeringen har satt i gang forsøk med modulbasert opplæring for voksne på grunnskolenivå i 50 kommuner (Forberedende voksenopplæring, FVO), og i åtte lærefag i fem fylkeskommuner. Regjeringen utvider nå forsøkene i fag- og yrkesopplæringen til også å omfatte de store lærefagene, helse- og oppvekstfag og bygg- og anleggsteknikk. Regjeringen vil også sette i gang kombinasjonsforsøk slik at moduler fra FVO kan tas i kombinasjon med moduler fra et yrkesfag og vice versa. Tilbudet vil også kunne omfatte innvandrere som ikke er deltakere i introduksjonsprogram. Satsingen skal bidra til bedre samordning mellom tilbudene i grunnopplæringen, ordningene i introduksjonsloven og arbeidsmarkedstiltakene. I budsjettet for 2019 foreslår regjeringen å styrke satsingen på forsøkene med modulstrukturert opplæring, både på grunnskolenivå og i utvalgte lærefag i videregående opplæring.

c) **Øke bruken av ordinære utdanningsløp på videregående nivå innenfor rammen av introduksjonsprogrammet**

Regjeringen sier i Meld. St. 16 (2015–2016) *Fra utenforskap til ny sjanse* at bruken av videregående opplæring innenfor rammene av introduksjonsprogrammet skal økes. Regjeringen vil legge til rette for at flere deltakere i introduksjonsprogrammet oppnår fagbrev gjennom ordinære utdanningsløp, hvor norskopplæring ved behov kan være integrert i fagopplæringen.

22. Forenkle godkjenningsordningene - godkjenning av yrkeskvalifikasjoner for personer fra utenfor EØS-området

Mange yrker i Norge kan bare utøves av personer som har fått yrkesgodkjenning fra en offentlig instans. Personer med kvalifikasjoner fra utlandet må få godkjenning før de kan utøve yrket her i landet, selv om de har godkjenning i landet de kommer fra. For EU/EØS-borgere med kvalifikasjoner fra EU/EØS-området reguleres yrkesgodkjenning av lovgivning basert på EUs yrkeskvalifikasjonsdirektiv. For personer fra land utenfor EU/EØS-området (tredjelandsborgere) finnes det ikke noen felles normer for saksbehandling som gjelder på samme måte for alle yrker, utover forvaltningsloven. Regjeringens mål er å lage en bedre ordning for denne gruppa, og vil vurdere tiltak for mer effektive godkjenningsprosesser.

23. Øke satsingen på kompletterende utdanning for de som har høyere utdanning

Regjeringen har satt i gang kompletterende utdanninger innenfor flere fag og yrker ved OsloMet og NTNU. Regjeringen vil videreføring satsingen på kompletterende utdanning for flyktninger som har lærer-, sykepleier- eller teknologiutdanning, og samtidig vurdere innretningen på tilbudene. Regjeringen vil også sørge for å gjøre muligheten til å ta kompletterende utdanning mer kjent.

BUDSJETTFORSLAGET 2019

16 mill. kroner til å styrke kompetansen for lærere i norskopplæringen for å bedre kvaliteten i opplæringen gjennom ytterligere satsing på etter- og videreutdanning (Kunnskapsdepartementet).

9 mill. kroner til utvikling av standardiserte elementer i introduksjonsprogrammet for å styrke arbeidet med å etablere et introduksjonsprogram som er mer målrettet og har bedre kvalitet enn dagens tilbud (Kunnskapsdepartementet).

36,3 mill. kroner til å utvide forsøket med modulstrukturert opplæring, både på grunnskolenivå og i utvalgte lærefag i videregående opplæring. (Kunnskapsdepartementet).

2

Arbeid

MÅL: Flere innvandrere med stabilt og godt fotfeste i arbeidslivet

Hovedgrep 5: Stimulere arbeidsgivere til økt bevissthet om mangfold som ressurs

Hovedgrep 6: Forbedre og styrke kvalifiserings- og arbeidsmarkedstiltak

Arbeidslivet er en viktig arena for inkludering og integrering. Arbeidskraften er vår viktigste og mest verdifulle ressurs. For den enkelte bidrar arbeid til selvstendighet og selvrealisering og til utvikling av nettverk. Det gir økt tilhørighet til samfunnet, motvirker fattigdom og utjevner sosiale forskjeller. Det at arbeidskraften anvendes, og anvendes på en god måte, er viktig for den samlede verdiskaping i landet. At flest mulig bidrar i arbeidslivet er viktig for samfunnets bærekraft. Det er derfor et hovedmål i strategien at *flere innvandrere får et stabilt og godt fotfeste i arbeidslivet.*

Hvis vi skal inkludere flere i arbeidslivet, må vi legge til rette for at det kan etableres flere lønnsomme arbeidsplasser i nye og eksisterende virksomheter. Vi må også legge til rette for at eksisterende lønnsomme arbeidsplasser kan videreutvikles og videreføres. Det reduserer faren for at folk faller ut av arbeidslivet og senere må inkluderes igjen. En god økonomisk politikk og en god næringspolitikk bidrar til å inkludere flere i arbeidsmarkedet. Særlig viktig er det

med gode rammebetingelser, et enkelt og forutsigbart skattesystem som motiverer til investeringer i norske arbeidsplasser, bedre infrastruktur, en kompetent arbeidsstyrke, god evne til omstilling og innovasjon.

Tall fra SSB viser at sammenliknet med befolkningen for øvrig har innvandrere lavere sysselsetting, lavere jobbsikkerhet, høyere ledighet, og flere som står utenfor arbeid og utdanning. Flere er også deltidsansatte og i korttidsengasjementer. Innvandrere er oftere overkvalifisert for stillingene de har. Det er dårlig utnyttelse av ressurser for den enkelte og for det norske samfunnet. Videre har innvandrere større avgang fra arbeidslivet før pensjonsalder.

Graden av sysselsetting og selvforsørgelse varierer betydelig mellom ulike grupper av innvandrere. Sysselsettingen er særlig lav blant flyktninger og kvinner. Arbeidsinnvandrere er i stor grad sysselsatt og selvforsørget. Flyktninger og familiegjenforente med flyktninger har betydelig lavere grad av sysselsetting og selvforsørgelse enn befolkningen for øvrig.

Sysselsettingsgraden øker med botid, men avtar etter noen år for enkelte grupper.

Innvandrere har en annen fordeling i arbeidslivet enn befolkningen forøvrig. De er sterkt overrepresentert i lavlønnsyrker og noen bransjer og underrepresentert i andre.

Innvandrere har også lavere grad av fagorganisering, de oppfatter arbeidsmiljøet dårligere, er mer utsatt for fysisk og ergonomiske risikofaktorer, og har lavere påvirkningsgrad i egen arbeidshverdag enn befolkningen for øvrig.

En viktig årsak til lavere sysselsetting i en del innvandrergupper er manglende norskkunnskaper, svake grunnleggende ferdigheter og/eller manglende utdanning. I Norge har vi et arbeidsmarked med høye kompetansekrav. Mange flyktninger som kommer til Norge har få formelle kvalifikasjoner og begrenset relevant kompetanse. Tiltakene som i dag tilbys vil ofte ikke være nok til å tette gapet mellom en del innvandreres kvalifikasjoner og arbeidsmarkedets behov. Med et arbeidsliv som blir mer spesialisert, vil formell kompetanse styrke jobbmuligheten for den enkelte.

Andre opplever at det er vanskelig å få godkjent medbrakt utdanning. Innvandreres medbrakte utdanning og kompetanse ser ut til å bli lite verdsatt i det norske arbeidslivet. En del har helseproblemer som begrenser mulighetene til arbeid. Noen velger også å stå utenfor arbeidslivet på grunn av omsorgsoppgaver i hjemmet.

Norskfødte med innvandrerforeldre har betydelig høyere sysselsetting enn førstegenerasjonsinnvandrere, og det er mindre forskjeller i sysselsetting mellom kjønnene. For innvandrergruppene med lav sysselsetting bedrer situasjonen seg kraftig i neste generasjon. Størst er forskjellen for dem med bakgrunn fra Afrika, der sysselsettingen er 38 prosent for innvandrere, mot 66 prosent blant norskfødte (alle i alderen 25–29 år) (SSB). Et eksempel på at norskfødte kvinner med

innvandrerforeldre har langt mer utdanning og bedre arbeidsmarkedstilknytning enn foreldregenerasjonen er kvinner med pakistansk bakgrunn: Mens kun 26 prosent av mødrene var i arbeid i 1993, hadde 79 prosent av døtrene tilknytning til arbeidslivet i 2016.

Bedre utdanning og kvalifisering er nødvendig, men ikke tilstrekkelig for å utjevne forskjeller i arbeidsdeltakelse. For den enkelte, og for samfunnet, er det viktig med arbeidsmuligheter som samsvarer med kvalifikasjonene. Både innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre opplever diskriminering i arbeidslivet. Kandidatundersøkelsen fra NIFU (NIFU-rapport 2018:22) viser at personer med innvandrerbakgrunn har større sannsynlighet for å være uten relevant arbeid etter fullført grad. Når det kontrolleres for fag, karakterer, alder og kjønn har det å ha innvandrerbakgrunn stor betydning. Innvandrere fra Asia og Afrika med høyere utdanning fra norske læresteder, har større risiko enn andre for å være arbeidsledige. De har også signifikant lavere lønn enn kandidater uten innvandrerbakgrunn.

Det har vært en jevn økning i antall virksomheter som ansetter innvandrere. I 2017 hadde 25 prosent av virksomhetene ikke innvandrere ansatt (SSB). Integrerings- og mangfoldsdirektoratets (IMDi) topplederundersøkelse fra 2014 viser at en av fem virksomheter har en målsetting om å øke andelen innvandrere blant ansatte (Topplederundersøkelsen 2014. TNS Gallup). Dette er en bedriftsundersøkelse, blant et representativt utvalg av virksomheter i Norge. Tre av fem ledere mener at fordommer blant arbeidsgivere er en viktig årsak til at innvandrere ikke får jobb som samsvarer med kvalifikasjonene deres, og like mange mener at ansatte med innvandrerbakgrunn har en kultur- og språkkompetanse som kommer virksomheten til gode.

I tillegg til å forbedre kvalifiseringstiltak for nyankomne innvandrere (jf. kapittel 1 Utdanning

og kvalifisering, underkapittel 1.2. Kvalifisering og utdanning for voksne innvandrere), er det behov for å stimulere arbeidsgivere, bygge ned barrierer, og å gjennomgå, videreutvikle og forbedre andre kvalifiseringstiltak.

Arbeidsmarkedstiltakene må i større grad tilrettelegges slik at de kan tette kompetansegapet mellom innvandrere og befolkningen ellers og få flere i arbeid. Regjeringen vil legge vekt på å samarbeide med partene i arbeidslivet om å fremme mangfold som ressurs for innovasjon, vekst og verdiskaping. Det skal både utarbeides en egen handlingsplan mot etnisk diskriminering, og det skal gjennomføres

et integreringsløft. Regjeringen har også iverksatt en inkluderingsdugnad for å bidra til at flere av dem som står utenfor arbeidslivet skal komme over i ordinært arbeid.

Høye krav til kompetanse og høye lønnskostnader kan føre til at arbeidsgivere stiller krav til produktivitet som ligger høyere enn det mange kan innfri. Med ulike virkemidler, som f.eks. lønnstilskudd eller økonomisk støtte til kompetansehevende tiltak, kan arbeidsgivere stimuleres til å ansette personer som står utenfor arbeidslivet. Det er viktig med tiltak som reduserer arbeidsgivers risiko og merutgifter ved å ta inn innvandrere på språk og arbeidspraksis.

HOVEDGREP 5:

Stimulere arbeidsgivere til økt bevissthet om mangfold som ressurs

Et arbeidsliv med et mangfold av mennesker med ulik bakgrunn, språkkunnskap og kulturell forståelse kan bidra til innovasjon, vekst og verdiskaping. I en globalisert verden er nettopp kunnskap om ulike språk og kulturer en ressurs for samhandling og utveksling av ideer, varer og tjenester. Innvandrere i Norge representerer en viktig ressurs for det norske arbeidslivet, og vi går glipp av ressurser og arbeidskraft dersom innvandrere ikke kommer i jobb og får brukt sin kompetanse.

Gevinstene ved økt mangfold er avhengig av at arbeidslivet ser potensialet og legger til rette for at også innvandrere får brukt sin kompetanse og arbeidskraft. Her har Norge fremdeles et forbedringspotensial. God mangfoldsledelse handler om å ha kunnskap, ferdigheter, verktøy og systemer for å utløse potensialet i mangfoldet slik at det bidrar til økt effektivitet, bedre kundetjenester og økt konkurransekraft.

Arbeidsgivere har en nøkkelrolle for å få til et arbeidsliv der alle kan delta. Deler av norsk næringsliv arbeider godt med mangfold, ved at de verdsetter og nyttiggjør seg innvandreres kompetanse, og skaper gode flerkulturelle

arbeidsplasser med rom for innovasjon og mangfold. Men deler av arbeidslivet henger etter, både innen ulike bransjer og ulike sektorer. Arbeidsgivere må stimuleres til å rekruttere flere innvandrere for å ta i bruk den ressursen som en mangfoldig arbeidsstyrke representerer, og staten bør gå foran med et godt eksempel. Arbeidet må ta utgangspunkt i mangfoldet som ressurs for verdiskaping, innovasjon og vekst. Det er derfor behov for økt bevissthet og kunnskap om mangfoldsarbeid og mangfoldsledelse i mange virksomheter.

For å lykkes med å få flere innvandrere inn i arbeidslivet er det også nødvendig å aktivisere arbeidsgivere og å bygge broer inn i arbeidslivet. Studier viser at arbeidsgivere opplever barrierer og risiko ved å ansette innvandrere. Det er dokumentert at det forekommer diskriminering av innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn i arbeidslivet. Det er likevel behov for mer kunnskap om barrierene som vanskeliggjør innvandreres arbeidsdeltakelse. Ulike barrierer for innvandreres arbeidsdeltakelse, slik som diskriminerende mekanismer ved ansettelse, må reduseres.

24. Styrke mangfoldsarbeidet i virksomheter

Mangfoldsperspektivet og mangfoldsarbeidet i virksomheter foreslås styrket gjennom en rekke tiltak:

a) Ta i bruk ny standard for mangfoldsledelse

I 2018 ble den nyutviklede standarden for mangfoldsledelse lansert. Standarden er et viktig nybrottsarbeid i internasjonal sammenheng. Regjeringen vil bidra til standarden gjøres kjent og tas i bruk.

b) Videreutvikle verktøy og veiledning om mangfoldsrekruttering

Regjeringen vil videreutvikle verktøy og veiledning om mangfoldsrekruttering, og annet mangfoldsarbeid i virksomheter.

c) Iverksette kunnskaps- og informasjonstiltak for økt bevissthet hos arbeidsgivere

Regjeringen vil iverksette ulike kunnskaps- og informasjonstiltak for økt bevissthet hos arbeidsgivere.

d) Gjennomføre forsøk med anonyme søknader i staten

Regjeringen vil gjennomføre forsøk med anonyme søknader i staten.

e) Gjeninnføre en mangfoldspris

Regjeringen vil gjeninnføre en mangfoldspris. Formålet med den nye prisen er å fremme etnisk mangfold og øke rekruttering av innvandrere i arbeidslivet. Dette skal skje gjennom å løfte fram de gode eksemplene på etnisk mangfold i arbeidslivet som kan inspirere andre. Vinnere av og de nominerte til prisen skal få mulighet til å styrke sitt omdømme som virksomhet. Det er foreslått midler til utvikling og gjennomføring i 2019-budsjettet.

25. Bedre samarbeidet med offentlige og private arbeidsgivere

Regjeringen vil ta initiativ til et samarbeid med partene i arbeidslivet om mangfoldsarbeid, tilgang til praksisplasser og rekruttering av innvandrere. Vi vil også vurdere hvordan offentlige virksomheter kan gå foran med et godt eksempel.

26. Spre informasjon og legge til rette for erfaringsutveksling

Regjeringen vil vurdere hvordan arbeids- og næringsliv i større grad kan mobiliseres gjennom å spre gode erfaringer og god praksis. Vi vil også stimulere til lokalt samarbeid mellom kommuner, frivilligheten og lokalt næringsliv.

27. Kartlegge barrierer for arbeidsgivere mot å ansette innvandrere og tilby praksisplasser, og utrede insentiver

Det foreligger en del undersøkelser og studier der barrierer er identifisert, gjennomført av blant annet FAFO, Institutt for samfunnsforskning og NHO. Vi vil oppsummere foreliggende kunnskap og supplere den der det er behov, for å framskaffe kunnskapsgrunnlag for utredning av ytterligere tiltak, herunder insentiver.

HOVEDGREP 6:

Forbedre og styrke kvalifiserings- og arbeidsmarkedstiltak

Forskning viser at innvandrere med lave kvalifikasjoner og svake norskferdigheter i mindre grad enn andre har nytte av NAV-tiltak. Noen går fra et tiltak til et annet uten å komme over i ordinært arbeid. For å lykkes med høyest mulig sysselsetting blant innvandrere må de ulike ordningene ses i sammenheng. Innvandrere må sikres riktige tiltak til riktig tid. Tiltakene må i større grad tette kompetansegapet og bidra til å kvalifisere og formidle flere til arbeid. I forbindelse med regjeringens inkluderingsdugnad gjøres det endringer både i NAVs opplæringstiltak og lønnstilskuddsordningen.

Fylkeskommunen skal spille en større rolle i kompetansepoltikken. De skal utarbeide strategiske kompetanseplaner, hvor det også framgår hvordan innvandrere kan kvalifiseres for å møte arbeidskraftbehovene

i regionen. Slike planer er også relevante for bosetting av flyktninger, slik at flere kan bosettes i områder der de kan komme i arbeid og få tilbud om nødvendig utdanning og kompetanseheving. Se omtale av gjennomgang av bosettingsordningen i kapittel 3 Hverdagsintegrering og omtale av regionreformen i kapittel 6.

For innvandrere som mangler nettverk og erfaring i det norske arbeidslivet er fadder-, mentor- og traineeordninger og jobbmatchingstiltak viktige. Ideelle organisasjoner og sosiale entreprenører kan spille en viktig rolle i å løse sosiale utfordringer i samfunnet og få flere inn i arbeidslivet.

Forskning viser at en del innvandrere har tidlig avgang fra arbeidslivet. Dette har sammenheng med en overrepresentasjon i fysisk belastende og manuelle yrker.

REGJERINGEN VIL:

28. Styrke kvalifiseringsordninger og arbeidsmarkedstiltak

I forbindelse med inkluderingsdugnaden og integreringsløftet vil kvalifiseringsordninger og enkelte arbeidsmarkedstiltak gjennomgås. Ordningene må sees i sammenheng. Tiltakene skal i større grad gi muligheter for å oppnå formelle kvalifikasjoner, og styrke den enkeltes mulighet til å få og beholde arbeid.

a) Endre arbeidsmarkedstiltak

Lønnstilskuddsordningen forenkles for å legge til rette for økt bruk blant arbeidsgivere. Lønnstilskudd er et godt virkemiddel for å få flere arbeidssøkere med usikker produktivitet i jobb. Det opprettes et nytt opplæringstiltak i NAV, som skal styrke mulighetene til formell, grunnleggende kompetanse og fag- og yrkesopplæring på videregående nivå.

b) Styrke Jobbsjansen for økt sysselsetting av hjemmeværende kvinner

Gjennom Jobbsjansen del A bevilges det midler til kvalifiseringsprosjekter i kommunene med hjemmeværende kvinner som står langt fra arbeidslivet som målgruppe. I budsjettforslaget for 2019 foreslås ordningen styrket.

- c) **Benytte modulbasert fagopplæring og standardiserte elementer i kvalifiseringstiltak**
Det legges til rette for at forsøk med modulbasert fagopplæring skal kunne benyttes av deltakere i voksenopplæringen, i introduksjonsordningen og i NAVs opplæringstiltak. Standardiserte elementer som utvikles i introduksjonsordningen vil etterhvert kunne benyttes i andre tiltak (se også kapittel 1, delkapittel 1.2 om kvalifisering og utdanning for voksne innvandrere).

29. Sørge for tilbud om opplæring i grunnleggende ferdigheter, blant annet gjennom Kompetansepluss-ordningen

For å bidra til innvandreres karriereutvikling, et godt fotfeste i arbeidslivet, og hindre tidlig avgang fra arbeidslivet, er det viktig å satse på kompetanseutvikling. Kompetansopolitikk og livslang læring er sentralt i kompetansereformen. Generelle kompetansetiltak vil og skal komme innvandrere til gode. Tiltak omfatter blant annet tilskuddsordningen Kompetansepluss, som gir arbeidstakere mulighet for opplæring i grunnleggende ferdigheter. Kompetansepluss-ordningen er foreslått styrket i 2019-budsjettet.

30. Styrke fadder-, mentor- og traineeordninger

Erfaringer og resultater tyder på at mentor- og traineeordninger fungerer best for personer med fagutdanning eller utdanning på høyskole- eller universitetsnivå. Mentorordninger kan benyttes på ulikt vis som understøttende tiltak for personer som er i ulike faser av kvalifiseringsløp, i rekrutteringsfaser, som karriereutvikling eller for ansatte som er overkvalifisert for jobben sin. Mentorene bidrar til nettverksbygging og økt kunnskap og innsikt i yrker, bransjer og karriereveier. I budsjettforslaget for 2019 foreslår regjeringen å styrke dette arbeidet.

31. Styrke jobbmatchingstiltak og møteplasser for erfaringsutveksling

Regjeringen vil se nærmere på hvordan det kan tilrettelegges for jobbmatchingstiltak, og møteplasser for erfaringsutveksling, for virksomheter som sysselsetter innvandrere og tar innvandrere inn på praksis.

32. Bedre betingelsene for ideelle organisasjoner og sosiale entreprenører

Regjeringen vil bedre betingelsene for ideelle organisasjoner og sosiale entreprenører slik at de kan bidra til å løse sosiale utfordringer i samfunnet, særlig ved å få flere inn i arbeidslivet. Vi vil prøve ut nye løsninger og samarbeidsformer, for eksempel samarbeid med sosiale entreprenører, som særlig har suksess med å gi en jobb til kvinner som står langt fra arbeidsmarkedet. Det er foreslått en ny tilskuddsordning til utvikling av kommunale integreringstiltak, hvor utprøving av ulike modeller for arbeidsrettet kvalifisering i samarbeid med sosiale entreprenører er ett av fem områder. Her vil kvinner med innvandrerbakgrunn være prioritert. Det er foreslått midler til dette i budsjettet for 2019.

33. Bedre kunnskap om deltakelse i arbeidslivet for kvinner med innvandrerbakgrunn

Kunnskapen er fragmentert, og det er derfor behov for en kunnskapsoppsummering om tilknytningen til arbeidsmarkedet blant kvinner med innvandrerbakgrunn, for å kunne utvikle mer effektive tiltak. Arbeidet bør oppsummere årsaker, utfordringer og kunnskapshull, samt foreslå tiltak for å øke sysselsettingen blant kvinner med innvandrerbakgrunn og videre kunnskapsforbedring på området.

EKSEMPEL PÅ SAMARBEID MELLOM KOMMUNEN, NAV OG PRIVATE AKTØRER - SISTERS IN BUSINESS

Sisters in Business (SiB) Syservice har som mål å skape arbeidsplasser for kvinner med innvandrerbakgrunn, der de får opplæring og oppfølging ut fra individuelle behov. SiB Syservice er et resultat av et innovativt partnerskap der mange aktører er involvert. Asker kommune er samarbeidspartner i SiB Syservice. SiB er arbeidsgiver og har arbeidsgiveransvar. IKEA bidrar med lokaler, kundegrunnlag, lansering og markedsføring samt produktdesign og inkludering i egen bedrift. NAV Asker bidrar med utvelgelse av kandidater, koordinering av opplæring og informasjon/motivasjon. Asker kommune bidrar med tilskuddssøknader og finansiering i oppstartsfasen. Kommunen bidrar også med kompetanse på prosessledelse, samskaping og rammene det opereres innenfor. En privat aktør bidrar med opplæring i søm. Asker produkt AS bidrar med kompetanse om tilrettelegging og arbeidsinkludering. Innovasjon og nytenkning blir trukket fram i arbeidet med å etablere bærekraftige jobber til personer som ikke har formell kompetanse fra før. Systemen er et eksempel på slik innovasjon.

KOMPETANSETILTAK FOR INNVANDRERE I ARBEIDSLIVET - KVALIFISERING AV FREMMEDSPRÅKLIGE ANSATTE I OMSORGSTJENESTEN

Nasjonal kompetansetjeneste for aldring og helse har siden 2010 hatt i oppdrag å utvikle og tilby en kurspakke for ufaglærte i helse- og omsorgsyrker. Formålet er opplæring av personell i omsorgstjenestene uten helse- og sosialfaglig utdanning fram til fagbrev og autorisasjon som helsefagarbeider, alternativt kompetansebevis for deler av opplæringen de har gjennomført. Tiltaket ble i 2018 slått sammen med tiltaket kvalifisering av fremmedspråklige til helsefagarbeidere, da de to ordningene i all hovedsak har hatt samme formål og målgruppe. Den sammenslåtte ordningen skal gi en mer effektiv måloppnåelse i kvalifiseringen av ufaglærte med fremmedspråklig bakgrunn.

BUDSJETTFORSLAGET 2019

15,3 mill. kroner til å styrke Jobbsjansen del A, tilskudd til prosjekt for hjemmeværende kvinner, for å styrke tilbudet til innvandrerkvinner utenfor arbeidslivet (Kunnskapsdepartementet).

10 mill. kroner til utprøving av ulike modeller for arbeidsrettet kvalifisering i samarbeid med sosiale entreprenører, gjennom å styrke ordningen med tilskudd til utvikling av kommunale integreringstiltak (tidligere ordningen med kommunale utviklingsmidler) (Kunnskapsdepartementet).

1,5 mill. kroner til å opprette en ny mangfoldspris. Prisen skal bidra til å fremme bevissthet om gevinstene ved økt mangfold i arbeidslivet (Kunnskapsdepartementet).

5 mill. kroner til å styrke tilskudd til mentor- og traineeordninger for at flere skal få innpass i arbeidslivet eller få en jobb som er bedre tilpasset egen kompetanse (Kunnskapsdepartementet).

25,2 mill. kroner til markedsfunksjonen i NAV for å videreføre satsing fra 2. halvår 2018. Markedskontaktene skal intensivere rekrutteringsbistanden til arbeidsgivere og bidra til å få flere i jobb (Arbeids- og sosialdepartementet).

3,5 mill. kroner til samarbeidsprosjektet Ringer i vannet 2. NAV skal bistå arbeidsgivere med utgangspunkt i bedriftenes behov for arbeidskraft. Tidligere har satsingen tilhørt NHO, men vil nå omfatte en større gruppe arbeidsgivere (Arbeids- og sosialdepartementet).

10 mill. kroner til styrking av *Kompetansepluss*-programmet, for at flere skal kunne få opplæring i grunnleggende ferdigheter. Det blir også foreslått flere tiltak som støtter opp om kompetansereformen (Kunnskapsdepartementet).

3

Hverdagsintegrering

MÅL: Innvandrere skal oppleve økt tilhørighet og deltakelse i samfunnslivet

Hovedgrep 9: Motvirke segregering, fremme felles møteplasser og forståelse for grunnleggende verdier og normer i det norske samfunnet

Hovedgrep 10: Bedre brukerretting og samordning av tjenester

Hverdagsintegrering skjer der folk møtes i små og store fellesskap, på formelle og uformelle arenaer som på arbeidsplassen, i barnehage og skole, i bo- og nærmiljø, i kulturlivet og gjennom engasjement i frivillige organisasjoner og andre deler av sivilsamfunnet. Med økt digitalisering er også sosiale medier viktige virtuelle møteplasser, særlig for barn og unge. Hverdagsintegrering krever først og fremst innsats fra den enkelte innvandrere, men også at innvandrere møtes med åpenhet og gis mulighet for deltakelse. Hverdagsintegrering handler derfor også om levekår, og om samfunnets vilje og evne til å inkludere innvandrere i formelle og uformelle fellesskap.

Hverdagsintegrering handler om å skape tillit, tilhørighet, nettverk og deltakelse. Fordi hverdagsintegrering er noe som skjer i møter

mellom mennesker, er det ikke noe som kan vedtas eller gjøres av det offentlige alene.

Regjeringens mål er at *innvandrere skal oppleve økt tilhørighet og deltakelse i samfunnslivet*, blant annet gjennom å legge til rette for felles møteplasser. Regjeringen ønsker å styrke de gode fellesskapene og redusere barrierer for deltakelse.

Vanskelige levekår er en barriere for deltakelse. Lavekårsundersøkelsen i 2016 viser at innvandrere har dårligere levekår enn befolkningen sett under ett, på områder som økonomi, sosial kontakt, bolig og helse. Lavekårene bedres imidlertid med botid, og fra en generasjon til den neste.

Hverdagsintegrering er viktig også fordi det styrker tilliten til sentrale samfunns-

institusjoner. Levekårsundersøkelsen i 2016 viser at innvandrere har høy tillit til institusjoner og sterk tilhørighet til Norge. Følelse av tilhørighet øker med botid, og i snitt opplever innvandrere større tilhørighet til Norge enn til det landet de har utvandret fra. Norskfødte med innvandrerforeldre føler betydelig større tilhørighet til Norge enn til foreldrenes tidligere hjemland. Tilliten til det politiske systemet, rettsvesenet, helsevesenet og politiet, er like høy eller høyere som i befolkningen generelt. Det er imidlertid kjent at tilliten til barnevernet er svært lav blant mange. Tilliten til medmennesker er også lavere blant innvandrere enn i befolkningen som helhet.

Innvandrere møter det norske samfunnet på mange arenaer, også gjennom ulike offentlige tjenester. Barn deltar i barnehage og skole, og foreldre forventes å engasjere seg i samarbeidet med barnehage, skole og skolefritidsordning (SFO). Barnehagen og skolen er unike fordi barn går der uavhengig av bakgrunn. Barnehagen og skolen er også arenaer der vi som samfunn kan møte foreldre og bygge tillit og samhold. Gjennom ulike faser i livet er også innvandrere i kontakt med andre offentlige tjenester som for eksempel helse- og omsorgstjenester.

En annen viktig arena for hverdagsintegrering er sivilsamfunnet, herunder frivillige organisasjoner. Mange frivillige organisasjoner og privatpersoner arbeider aktivt for å fremme integrering av innvandrere. Språkkafeer, aktiviteter på asylmottak, sosiale sammenkomster i nærmiljøet, utlån av utstyr til fritidsaktiviteter, mentorordninger, flyktningguide-ordninger og gratis aktivitetstilbud til barn og unge, er eksempler på tiltak som har til hensikt å senke terskelen for deltakelse i samfunnslivet.

Hverdagsintegrering i frivillige organisasjoner handler også om å gi innvandrere et fellesskap der de kan bidra på lik linje med andre. Gjennom å delta i demokratiske prosesser i organisasjoner, møter vi ulike meninger, og et

rom der det er lov å ytre seg, være uenig og finne gode løsninger sammen. Demokratisk forståelse er en grunnleggende verdi som er viktig for å bevare tilliten i befolkningen, både til hverandre og til myndigheter.

Frivillige organisasjoner bidrar også til å føre folk sammen i interessefellesskap. Å kunne samles om det vi har til felles, istedenfor det som er ulikt, er viktig for å styrke tilliten mellom innvandrere og befolkningen for øvrig. Deltakelse i et fellesskap kan bidra til god integrering, uavhengig om det dreier seg om sport, kultur eller andre aktiviteter.

En rapport fra Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, *Organisasjonsengasjement blant innvandrere* (2018:3), viser at mange innvandrere er aktive i frivillig aktivitet, men at deltakelsen er lavere enn i befolkningen for øvrig. Selv om idretten er den formen for frivillig aktivitet som flest innvandrere deltar i, er det også her størst forskjell i deltakelse mellom innvandrere og befolkningen for øvrig. Når det gjelder deltakelse i religiøse- og livssynsforeninger eller humanitære organisasjoner er dette mer populært blant innvandrere enn befolkningen for øvrig. Unge med innvandrerbakgrunn med høy utdanning og lang botid i Norge, er derimot over gjennomsnittet aktive i frivilligheten. Forskjellen i deltakelse kan i stor grad forklares med sosioøkonomiske faktorer.

Barn med innvandrerbakgrunn er sterkt overrepresentert i husholdninger med vedvarende lavinntekt. I 2016 hørte nærmere 37 prosent av barn med innvandrerbakgrunn til hushold med vedvarende lavinntekt, mot i overkant av 5 prosent av barn uten innvandrerbakgrunn. En av fire kvinner og en av fem menn har sammensatte levekårsproblemer. I noen områder i de store byene er det mange innbyggere med store og sammensatte levekårsproblemer. Sammenfall av lav arbeids- og samfunnsdeltakelse, diskriminering og dårlige levekår, er til hinder for deltakelse. Det kan forsterke segregering

og utenforskap. Dette gir en rekke utfordringer også for det offentlige tjenesteapparatet. Sammensatte levekårsutfordringer krever mer samordning, kunnskap og bedre oppfølging. Regjeringen vil forebygge segregering og motvirke utenforskap.

Innvandrere er i større grad utsatt for hatkriminalitet og diskriminering. Ifølge Likestillings- og diskrimineringsombudet (www.ldo.no) er et flertall av hatytringene i sosiale medier rettet mot muslimer og innvandrere. Det er godt dokumentert at innvandrere opplever diskriminering på arbeidsmarkedet og boligmarkedet, jf. Brochmann 2-utvalget. For å lykkes med å bevare et samfunn med tillit og samhold, må fordommer bygges ned og arbeidet mot diskriminering styrkes.

Innvandrere er også overrepresentert i kriminalstatistikken. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre er oftere utsatt for vold og trusler enn befolkningen som helhet. Det er også en høyere andel gjerningspersoner blant personer med innvandrerbakgrunn sammenlignet med den øvrige befolkningen, jf. *Kriminalitet blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre*, SSB (2017/36).

Mange familier med innvandrerbakgrunn har liten kunnskap om barnevernets rolle og oppgaver, og tilliten til barnevernet er lav. I forhold til folketallet, har barn som selv har innvandret flest barnevernstiltak, deretter følger norskfødte med innvandrerforeldre. Barnevernet skiller mellom frivillige hjelpetiltak og tvangstiltak, herunder omsorgsovertakelser og akuttvedtak. Både innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre mottar hjelpetiltak oftere enn befolkningen for øvrig. Dette gjelder tiltak som kan ses som kompensasjon for fattigdom, men også endringstiltak som råd og veiledning. Barn med fluktbakgrunn har i større grad kontakt med barnevernet, både når det gjelder hjelpetiltak og omsorgstiltak. Andelen omsorgsovertakelser av barn født i Norge med foreldre som har fluktbakgrunn, er på nivå med befolkningen for øvrig.

I Norge eier de fleste sin egen bolig. Det gjelder også innvandrere, selv om andelen er lavere. Forskjellen i eierandel blir mindre etter lang botid i Norge, men blant noen innvandrergrupper forblir eierandelen lav. Regjeringen vil derfor prioritere tiltak som kan bidra til at flere går fra leie til eie. Regjeringen mener en høy grad av eiere bidrar til gode bomiljø. Å eie egen bolig skaper trygghet og tilhørighet, og bidrar til at folk tar vare på bomiljøet.

HOVEDGREP 9:

Motvirke segregering, fremme felles møteplasser og forståelse for grunnleggende verdier og normer i det norske samfunnet

Tillit og samhold er bærebjelker for den sosiale og økonomiske bærekraften i samfunnet vårt, og avgjørende for et velfungerende velferdssamfunn. Det forutsetter muligheter for alle, små forskjeller og deltakelse i arbeids- og samfunnsliv. Tillit og samhold krever fellesskap og møteplasser. Sivilsamfunnet er viktig for å bygge tillit og fellesskap, og dermed for sosial bærekraft.

Det skal være rom for mangfold, og det å tro, mene og leve på ulikt vis. Det norske samfunnet må ha rom for at mennesker er forskjellige. Regjeringen ønsker å fremme respekt for likeverd og toleranse for mangfold. Samtidig må vi sørge for en trygg ramme og et stødig fundament av verdier som gjelder for alle. Samfunnet må bygge på noen felles grunnleggende verdier. Demokrati, rettsstat og menneskerettigheter er grunnleggende verdier i Norge.

Alle som bor og vokser opp i Norge skal ha et nærmiljø som innbyr til deltakelse og som gir trygghet i hverdagen. Bosettingspolitikken må forhindre segregering, fremme sysselsetting og i større grad innrettes slik at nyankomne flyktninger kan bo i hele landet.

For at nyankomne flyktninger skal komme i arbeid og bidra til fellesskapet, er det viktig at bosettingsarbeidet går raskere og blir mer treffsikkert. Det er potensial for å redusere ventetiden fra vedtak om opphold til bosetting. Det er også potensial for at bosettingsarbeidet i større grad kobles til muligheter for utdanning, kvalifisering og arbeid.

Barnehage og skole er viktige fellesarenaer og møteplasser for barn og unge. Det er viktig å skape et inkluderende læringsmiljø slik at alle føler tilhørighet. Det kan forebygges utenforskap. Dette innebærer blant annet å involvere foreldre og skape et godt samarbeid mellom hjem og barnehage, skole og SFO. God informasjon om hvordan barnehage, skole og SFO er organisert og hva tilbudene inneholder, kan minske barrierene for deltakelse i aktiviteter for både barn og foreldre, og bidra til å bygge tillit til andre kommunale institusjoner.

Sivilsamfunnet og kulturlivet legger til rette for fellesskap og mangfoldige møteplasser og utgjør derfor viktige arenaer for å få til bedre hverdagsintegrering. Frivillige organisasjoner samler oss til frivillig aktivitet om noe vi

har felles. Gjennom historiefremføring og kulturopplevelser fungerer institusjonene som brobyggere, der innvandrere kan delta både som publikum og utøvere. I tillegg arbeider mange kulturinstitusjoner spesifikt med interkulturelt arbeid. Regjeringen vil styrke frivillige organisasjoners rammebetingelser generelt, og frivillige organisasjoner som gjør en særskilt innsats for sosial integrering i det norske samfunnet spesielt.

For økt deltakelse blant barn og unge med innvandrerbakgrunn er det også viktig at foreldre og annen familie legger til rette for det. Foreldrerollen i Norge kan skille seg fra foreldrerollen i foreldrenes tidligere hjemland. Det kan for eksempel være ulikt syn på kjønn, seksualitet, barneoppdragelse og ekteskap. Barnerettigheter, likestilling og rett til selvbestemmelse er viktige verdier i Norge. For å motvirke segregering og bedre muligheter for barn med innvandrerbakgrunn, er det avgjørende at innvandrere så tidlig som mulig blir kjent med grunnleggende normer og verdier i det norske samfunnet, forventninger til foreldrerollen, og hvilke tilbud som finnes for barn, unge, foreldre og familier.

Regjeringen vil derfor legge til rette for felles møteplasser, der mennesker kan møtes uavhengig av bakgrunn. Innsatsen skal motvirke segregering og fremme forståelse for grunnleggende verdier i det norske samfunnet.

REGJERINGEN VIL:

34. Gjennomgå og forbedre bosettingsordningen for nyankomne flyktninger

Regjeringen vil gjennomgå og forbedre dagens bosettingsordning for nyankomne flyktninger, herunder overføringsflyktninger, personer som har fått innvilget oppholdstillatelse etter søknad om asyl, og enslige mindreårige. Bosettingspolitikken skal bidra til raskere bosetting. Samtidig skal bosettingspolitikken bidra til høyere sysselsetting blant nyankomne flyktninger gjennom bedre kobling mellom bosetting, medbrakt kompetanse, kvalifisering, utdanning og regionale arbeidskraftsbehov, jf. kapittel 1.2 Kvalifisering og utdanning for vokse innvandrere. Bosettingspolitikken må forhindre segregering og i større grad innrettes slik at nyankomne flyktninger kommer i

jobb. Regjeringen vil legge mer vekt på kommunenes resultater i introduksjonsordningen og mulighet for arbeid når nyankomne flyktninger skal bosettes. For å motvirke segregering og fremme integrering i det norske samfunnet, skal nyankomne flyktninger som hovedregel ikke bosettes i områder med en høy andel innvandrere.

Regjeringen vil vurdere hvordan ressurser og kompetanse overføres fra staten til fylkene, slik at fylkene kan få ansvaret for bosetting internt i regionene og annen regional samordning av integreringspolitikken, innenfor rammene av nasjonal politikk. Se også omtalen av regionreformen i kapittel 6.

35. Målrette innsatsen i boområder med levekår og integreringsutfordringer

Regjeringen vil målrette innsatsen i boområder med høy konsentrasjon av levekårsutfordringer. Staten bidrar i områdesatsinger i Oslo, Drammen, Bergen, Trondheim og Stavanger. Satsingene har ulik innretning, men skal bidra til å bedre levekår og integrering gjennom å få flere i arbeid, ruste opp bo- og nærmiljø, skape møteplasser og kulturaktiviteter, bedre resultat i grunnskolen, redusere frafall i videregående opplæring, redusere kriminalitet og styrke folkehelsen. Et sterkere samarbeid med sosiale entreprenører i områdesatsingene kan også bidra til å løse konkrete utfordringer. Regjeringen vil prioritere tidlig innsats med vekt på muligheter til utdanning og deltakelse i fritidsaktiviteter for barn og unge, jf. kapittel 1 Tidlig innsats – barn og unge i opplæring.

a) Øke tilskudd til områdesatsingene

I statsbudsjettet for 2019 foreslår regjeringen å øke de samlede bevilgningene til områdesatsinger med 40 mill. kroner til om lag 220 mill. kroner.

b) Alle barn skal få mulighet til å delta i minst en fritidsaktivitet

Regjeringen har gått sammen med KS og de frivillige organisasjonene om Fritidserklæringen – et samarbeid for at alle barn, uansett foreldrenes økonomiske situasjon, skal få delta i minst en fritidsaktivitet med jevnaldrende. Gjennom arbeidet med iverksetting av Fritidserklæringen har frivilligheten kommet med et tydelig ønske om en ordning som kan dekke individuelle tilleggskostnader for barn og unge som ikke kan betale grunnet den økonomiske situasjonen i familien. I 2019 skal det startes opp et pilotprosjekt i ti kommuner for å finne mulige ubyråkratiske løsninger på dette.

Regjeringen fortsetter å styrke Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom, som bidrar til barn fra sosialt og økonomisk vanskeligstilte familier kan delta på ferie- og fritidsaktiviteter. Røde Kors, Blå Kors, Redd Barna og Kirkens Bymisjon er noen av de store tilskuddsmottakerne.

c) Flere loser for tett oppfølging av vanskeligstilt ungdom utenfor arbeid og skole

Regjeringen vil styrke arbeidet med oppfølgings- og losfunksjoner for ungdom. Losene følger opp ungdom med problemer knyttet til omsorgssituasjonen hjemme, svakt sosialt nettverk eller helseproblem, og hvor de har falt ut, eller det er fare for at de faller ut av videregående skole.

d) Styrke bostøtteordningene til barnefamilier med lavinntekt

Regjeringen vil sørge for at Husbanken har tilstrekkelige rammer til å dekke boligsosiale behov, og fleksible ordninger tilpasset den enkeltes og kommunenes behov. Derfor har regjeringen i statsbudsjettet for 2019 foreslått å styrke bostøtteordningen for barnefamilier med lavinntekt. Dette kommer i tillegg til andre tidligere forbedringer i bostøtten: Barns inntekt teller ikke lenger med i beregningen, oppdaterte inntektsdata fra A-ordningen gjør bostøtten mer treffsikker og fleksibel, og regelverket blir oppdatert hvert år slik at ordningen holder følge med prisstigningen. I tillegg vil regjeringen legge til rette for at flere vanskeligstilte får hjelp til å gå fra leie til eie, blant annet gjennom å ta i bruk leie-til-eie modeller i hele landet.

e) Redusere kriminalitet og rekruttering til kriminelle miljø

Regjeringen vil prioritere særlig innsats mot unge gjengangere og rekruttering til kriminelle miljø. Politiet skal være en aktør i områdesatsinger der kriminalitet er en utfordring. I statsbudsjettet for 2019 foreslår regjeringen en økt bevilgning til dette formålet. Vi ønsker å videreføre særskilt styrking av politiinnsatsen i Oslo sør, og foreslår en særskilt bevilgning til kriminalitetsforebyggende politiinnsats i Oslo indre øst. I tillegg til økt politiinnsats, ønsker vi en styrking av konfliktrådene for å følge opp ungdom som er idømt/ilagt ungdomsstraff, og ungdomsoppfølging i 2019. Det er også foreslått å styrke innsatsen i barnevernet i Oslo kommune mot unge kriminelle jf. regjeringens forslag til statsbudsjett for 2019. Innsatsen skal bidra til å forebygge kriminalitet, med særlig vekt på å følge opp unge i risikozonen og forhindre rekruttering til kriminelle miljø.

f) Bedre kunnskapsgrunnet om levekår og integreringsutfordringer i byområder

Regjeringen vil sette i gang en offentlig utredning (NOU) om levekår og integreringsutfordringer i boområder og rundt de store byene i Norge. Utredningen skal gi en samlet vurdering av utfordringene, og vil være et viktig bidrag for å fremme en kunnskapsbasert politikk med effektive tiltak. Utredningen skal utarbeide forslag til tiltak som kan bevare åpne og inkluderende byer, trygge og gode boforhold, gode oppvekst- og levevilkår og gode forutsetninger for integrering.

36. Styrke barnehage og skole som inkluderingsarena

Regjeringen ønsker å legge til rette for at barnehage og skole i større grad kan bli en bedre inkluderingsarena for både barn, unge og foreldre. Barnehagen og skolen må legge til rette for et godt foreldresamarbeid og aktiv foreldreinvolvering. Foreldre må stille opp, delta og bidra. Regjeringen vil vurdere flere tiltak for å øke foreldreengasjementet. Gode erfaringer skal deles. Det skal blant annet utvikles en samlet brosjyre om hjemsamarbeid med barnehage, skole og SFO. Regjeringen vil også bidra til at skolene sikrer økt deltakelse for elever med innvandrerbakgrunn på aktiviteter og turer i regi av skolen. Se også kapittel 1.1 Tidlig innsats – barn og unge i opplæring og kapittel 4 Retten til å leve et fritt liv.

37. Legge til rette for at innvandrere får grunnleggende kunnskap om det norske samfunnet

Regjeringen vil bidra til at nyankomne flyktninger og andre innvandrere får en grunnleggende forståelse for det norske samfunnet, og særlig for foreldrerollen i Norge.

a) Øke forståelsen for det norske samfunnet

Fra 1. september 2018 er 50 timers opplæring i norsk kultur og norske verdier obligatorisk for beboere i mottak. Opplæringen gir en innføring i tema som hverdagsliv, sosial omgang, familiemønstre, samlivsformer, likestilling, barnrettigheter og foreldrerollen. Regjeringen vil videreutvikle tilbudet slik at det gir en god forståelse for det norske samfunnet. Overføringsflyktninger tilbys et femdagers kurs i kulturorientering før avreise til Norge. Det gis også et alderstilpasset kulturorienteringsprogram for barn og unge over tre dager. Kurset gir en innføring om reisen til og bosettingsprosessen i Norge, forventninger til utdanning, kvalifisering og sysselsetting, samt norske skikker, vaner, verdier og normer. Regjeringen vil evaluere kulturorienteringsprogrammet. Regjeringen vil vurdere om opplæring i Norsk kultur og norske verdier skal gjøres obligatorisk for overføringsflyktninger og familiegjennforente.

b) Innføre foreldreveiledning som en obligatorisk del av introduksjonsprogrammet

Regjeringen har besluttet at foreldreveiledning skal innføres som en obligatorisk del av introduksjonsprogrammet. Se også kapittel 1.2 Kvalifisering og utdanning for voksne innvandrere, kapittel 4 Retten til å leve et fritt liv, og Regjeringsstrategi for foreldrestøtte (2018–2021).

Andre tiltak for foreldrestøtte er også omtalt i regjeringens strategi for foreldrestøtte. Regjeringen foreslår å øke foreldrestøtteordningen i budsjettforslaget for 2019, med særskilte tiltak for foreldre med innvandrerbakgrunn. Foreldrestøttende tiltak for innvandrere skal ta hensyn til at mange har mangelfulle norskferdigheter, manglende sosialt nettverk og lite kunnskap om det norske samfunnet. En betydelig del av satsingen skal hjelpe foreldre med innvandrer- eller minoritetsbakgrunn.

38. Mobilisere sivilsamfunnet for bedre hverdagsintegrering

Regjeringen vil styrke samarbeidet med idretten, frivillige organisasjoner, kulturlivet, trossamfunn og sosiale entreprenører for å legge til rette for mangfoldige møteplasser. Regjeringen vil sørge for treffsikre tilskuddsordninger til mangfold, inkludering og integreringstiltak som er enkle å forstå og benytte seg av. I tildeling av tilskudd skal tiltak som fremmer felles møteplasser mellom innvandrere og befolkningen for øvrig, prioriteres.

Regjeringen vil styrke frivillige organisasjoners rammebetingelser. Regjeringen vil legge til rette for frivillig sektor gjennom bredde og mangfold, brede og ubyråkratiske støtteordninger for frivilligheten, den organiserte idretten og for egenorganisert aktivitet. Barne- og ungdomsaktiviteten er særlig prioritert. Regjeringen har varslet en forenklingsreform for frivillig sektor, som vil legges frem i den kommende meldingen til Stortinget om den statlige frivillighetspolitikken.

39. Styrke mangfoldsarbeidet i kulturlivet

Kulturlivet og sivilsamfunnet er viktige arenaer for hverdagsintegrering og for å legge til rette for fellesskap basert på mangfold, likestilling, ytringsfrihet og toleranse. Mange kulturorganisasjoner jobber med tiltak som på sikt kan bidra til å motvirke forskjeller og bygge ned barrierer. Regjeringen vil derfor

styrke arbeidet ved kulturinstitusjoner som vil gjennomføre tiltak for å øke det kulturelle mangfoldet og få nye grupper inn som kulturbrukere.

Regjeringen vil styrke mangfoldsarbeidet og øke inkludering av innvandrere i kulturlivet. I statsbudsjettet for 2019 foreslår regjeringen å øke tilskuddsordninger til prosjekter i kulturlivet. Prosjektene skal stimulere til mangfold, integrering og motarbeiding av fattigdom. Satsingen skal medvirke til at en større del av folket får ta del i gode kulturoplevelser.

40. Legge fram en handlingsplan mot rasisme, etnisk og religiøs diskriminering

Regjeringen vil utarbeide og iverksette en ny handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion. Regjeringen vil legge fram handlingsplanen høsten 2019.

EKSISTERENDE TILTAK FOR Å STYRKE FORELDRESAMARBEID

Multikulturelt initiativ- og ressursnettverk (MiR (<http://www.mirnett.org/pub/>)) er en frivillig organisasjon som er en videreføring av prosjektet: Minoritetsspråklige foreldre – en ressurs for elevenes opplæring i skolen. Nettverket arbeider for å styrke samarbeidet mellom skole og hjem, for å øke deltakelsen av foreldre med minoritetsbakgrunn i skolens liv, bl.a. i FAU og driftsstyrer og for at foreldre med minoritetsbakgrunn skal få økt trygghet og få styrket sin rolle som foreldre.

Foreldrehverdag.no er en statlig nettressurs som gir råd og veiledning til foreldre om hvordan de kan forbedre samspillet med barna sine. Gjennom tekst, oppgaver og filmer får foreldre råd om hvordan de kan gi hjelp og støtte til barns utvikling. På sikt vil innholdet også bli bedre tilrettelagt for ulike minoritetsgrupper.

HOVEDGREP 10:

Bedre brukerretting og samordning av tjenester

Offentlig sektor har høy tillit i Norge, og de fleste innbyggerne er fornøyd med tjenestene stat og kommune leverer. Imidlertid er det store forskjeller i hvordan statlige og kommunale etater samarbeider om tjenestetilbudet. Kommunene står i utgangspunktet fritt til å tilpasse tjenesteapparatet til lokale forhold, men har ansvar for å samordne tjenestene.

Befolkningssammensetningen endres og offentlige tjenester står overfor store oppgaver framover. Norge skal ha et godt tjenestetilbud også i framtiden. Skal

dette ivaretas, er tjenestene avhengig av befolkningens tillit.

Regjeringen vil arbeide for at statlige og kommunale etater samarbeider om å gi et helhetlig og brukerrettet tilbud til alle brukergrupper. Det er særlig viktig å sikre god kommunikasjon med innvandrere som har svake norskerferdigheter. Bruk av tolk kan være nødvendig når brukere av offentlige tjenester ikke kan norsk, både for at den offentlige virksomheten skal kunne utføre oppgavene sine og for å ivareta brukerens rettsikkerhet. Offentlige virksomheter som jevnlig bruker

tolk bør ha gode rutiner for bestilling, bruk, betaling og kvalitetssikring av tolketjenester.

God helse er viktig for deltakelse i arbeids- og samfunnsliv. Arbeidet med å fremme god helse handler om å skape muligheter og forutsetninger for at hver enkelt kan mestre eget liv, og til å utnytte og utvikle egne evner og ressurser. Det er et mål for regjeringen å skape et samfunn som i større grad fremmer både psykisk og fysisk helse, jf. Meld. St. 30 (2015–2016) *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk*. Regjeringen er opptatt av å tilby likeverdige helse- og omsorgstjenester til innvandrere. Tjenestetilbudet skal tilpasses den enkelte, slik at tilgangen og kvaliteten blir like god

uavhengig av brukerens norsksferdigheter og sosioøkonomisk bakgrunn.

Barnevernet skal gi likeverdige tjenester til barn, unge og familier uavhengig av oppholdsgrunnlag og bakgrunn. I tråd med dette har Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) lansert *Handlingsplan for å bedre tillit mellom etniske minoritetsmiljøer og barnevernet (2016–2021)*. Rapporten *Tilliten til barnevernet blant personer med innvandrerbakgrunn (Ipsos 2017)* viser blant annet at personer som kjenner barnevernet godt, har høyere tillit til barnevernet enn de som kjenner barnevernet dårlig.

REGJERINGEN VIL:

41. Øke bruk av kvalifisert tolk

Regjeringen arbeider med oppfølging av NOU 2014:8 *Talking i offentlig sektor – et spørsmål om rettsikkerhet og likeverd*. I arbeidet med ny tolkelov, vurderer vi tiltak som skal sikre bedre kvalitet i tolketjenesten og mer effektiv bruk av tolkeressursene.

42. Styrke barnevernets oppfølging av barn og familier med innvandrerbakgrunn

Regjeringen vil prioritere arbeidet for å styrke tilliten til barnevernet blant innvandrere. Regjeringen vil også bidra til å styrke barnevernets oppfølging av barn og familier med innvandrerbakgrunn. Det skal etableres nye kompetansetiltak for både det kommunale og det regionale statlige barnevernet. Det skal også utvikles faglige anbefalinger for hvilken hjelp og oppfølging som bør tilbys barn og familier med innvandrerbakgrunn. Systematisk og kvalitetssikret bruk av brobyggere/linkarbeidere i barnevernet vil bli vurdert som en del av arbeidet med å bedre dialogen og tillit mellom barnevernet og brukergrupper. Regjeringen vil legge til rette for tiltak som kan øke kunnskapen om, og forståelsen av, barnevernets rolle og mandat.

43. Fremme god helse blant innvandrere

Regjeringen vil videreutvikle og styrke helsetjenestene, herunder bygge ned hindre for å oppsøke helsehjelp blant annet gjennom å etablere et lavterskel psykisk helsetilbud. Enhet for migrasjonshelse i Folkehelseinstituttet (tidligere Nakmi) samarbeider med relevante instanser for å utvikle og formidle kunnskap om helse- og helseutfordringer for flyktninger og innvandrere. Helsestasjons- og skolehelsetjenesten er betraktelig styrket i regjeringsperioden, og lovkrav om psykologkompetanse i kommunene innføres fra 2020. Barn og unges psykiske helse er tema i Opptappingsplanen for barn og unges psykiske helse som regjeringen tar sikte på å legge frem i 2018. Psykisk helse vil også være tema for Folkehelsemelding og Nasjonal helse og sykehusplan som begge skal legges fram våren 2019.

44. Bidra til økt kunnskap og erfaringsutveksling om tjenesteutvikling

Regjeringen vil bedre brukerroretting og samordning av tjenester for nyankomne flyktninger og andre innvandrere. Innsatsen skal ivareta tilliten til offentlige tjenester og etater, og bidra til et brukerrorettet og helhetlig tjenestetilbud. Regjeringen vil bidra til tjenesteutvikling gjennom kunnskaps- og erfaringsutveksling. Erfaringer fra gode samarbeidsmodeller skal deles. For å bidra til et mer brukerovertjent tjenestetilbud, vil regjeringen kartlegge brukerreiser og foreta brukerundersøkelser blant innvandrere for å bedre kunnskapsgrunnlaget om tilbudene treffer ulike gruppers behov. Brukerundersøkelsene skal danne grunnlag for videre tjenesteutvikling.

45. Utrede hvordan nasjonalt og internasjonalt samarbeid mellom sivilsamfunn, innvandrergupper, privat sektor og myndigheter kan bedres

I den senere tid er sammenhengen mellom migrasjon, bistand og utvikling satt på dagsorden i internasjonale fora. Det er blant annet et fokus på mulighetene for å styrke samarbeidet mellom sivilt samfunn, privat sektor og diaspora i utviklingssamarbeid i opprinnelsesland. Regjeringen vil utrede nærmere hvordan samarbeidet mellom sivilt samfunn og innvandrergupper i Norge, privat sektor og myndigheter kan innrettes for å øke innvandreres rolle i bistand og langsiktig utvikling.

BEDRE SAMORDNING AV TJENESTER – 0–24-SAMARBEIDET (2015–2020)

0–24-samarbeidet mellom Kunnskapsdepartementet, Helse - og omsorgsdepartementet, Barne- og likestillingsdepartementet og Arbeids- og sosialdepartementet, som startet opp i 2015 skal etter planen gå til 2020. Målet med 0–24-samarbeidet er å oppnå bedre samordnede tjenester og mer helhetlig innsats for utsatte barn og unge under 24 år og deres familie, slik at flere lykkes i skolen og fullfører videregående opplæring som grunnlag for en varig tilknytning til arbeidslivet. Det er sammensatte årsaker til at ungdom ikke gjennomfører videregående opplæring, hvorav noen er direkte skolerelaterte mens andre også omfatter forhold på andre arenaer. Sammen med underliggende direktorater vurderes tiltak knyttet til regelverkskonflikter, samordning av tilskuddsforvaltning, språk, læreplaner og utvikling av direktoratenes organisering- og samhandlingspraksis. Målet er at bedre samordning sentralt skal gjøre at samarbeidet lokalt i kommuner og fylkeskommuner blir enklere.

BUDSJETTFORSLAGET 2019

12,5 mill. kroner til å styrke områdesatsinger i Oslo Sør og Oslo indre øst. Satsingene skal styrke arbeidet på satsingsområdene nærmiljø og forebyggende arbeid, oppvekst og utdanning og sysselsetting. I tillegg foreslår regjeringen en styrking på 9 mill. kroner til rekrutteringstiltak til barnehage i utsatte byområder (Kunnskapsdepartementet).

60 mill. kroner til å styrke bostøtteordningen for barnefamilier og andre store husstander. Styrkingen innebærer at familier med høye utgifter får dekket en større del av bostøttene sine, jf. regjeringens arbeid mot barnefattigdom (Kommunal- og moderniseringsdepartementet).

20 mill. kroner til økning av tilskuddsordningen *Områdesatsinger i byer*. Midlene skal brukes til å styrke pågående områdesatsinger og delfinansiere nye (Kommunal og moderniseringsdepartementet).

20 mill. kroner til økt tilskudd til prosjekter på kulturområdet det er søkt om støtte til. Prosjektene skal stimulere til mangfold, integrering og motarbeiding av fattigdom. Satsingen skal medvirke til at en større andel av folket får delta i gode kulturopplevelser (Kulturdepartementet).

15 mill. kroner i 2019 til *Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom*, 10 mill. kroner av denne bevilgningen skal gå til et pilotprosjekt for å dekke individuelle utgifter ved deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter, 3 mill. kroner til Røde kors sitt tiltak «ferie for alle» og 2 mill. kroner til ferietiltak i regi av Den norske turistforening (Barne- og likestillingsdepartementet).

21,5 mill. kroner til tiltak knyttet til nasjonal strategi for foreldrestøtte. Satsingen skal hjelpe foreldre med innvandrer- eller minoritetsbakgrunn. Utvikling av foreldrestøttende tiltak for denne gruppa må ta hensyn til at mange har svake kunnskaper i norsk, lite kunnskap om det norske samfunnet og manglende sosialt nettverk (Barne- og likestillingsdepartementet).

20 mill. kroner til tilskuddsordningen *Støtte til oppfølgings- og losfunksjoner for ungdom* (Losordningen). Gjennom tilskuddsordningen kan kommunene ansette «loser», som følger opp unge i alderen 12–24 år individuelt. Målgruppen er unge med problemer knyttet for eksempel til omsorgssituasjonen i hjemmet, svakt sosialt nettverk og helseproblemer, og hvor det er risiko for at de avbryter utdanning (Barne- og likestillingsdepartementet).

10 mill. kroner til styrket innsats i barnevernet i Oslo kommune mot unge kriminelle (Barne- og likestillingsdepartementet)

30 mill. kroner til styrking av politiinnsatsen i Oslo sør og 7 mill. kroner til styrking av politiinnsatsen i Oslo indre-øst (Justis- og beredskapsdepartementet).

24 mill. kroner til styrking av politiets innsats mot ungdomskriminalitet og gjengkriminalitet (Justis- og beredskapsdepartementet).

16 mill. kroner til styrking av konfliktrådene for å følge opp ungdom som er idømt/ilagt ungdomsstraff og ungdomsoppfølging (Justis- og beredskapsdepartementet).

50 mill. kroner til rekrutteringstilskudd til psykologer i kommunene (Helse- og omsorgsdepartementet).

4

Retten til å leve et fritt liv

MÅL: Bygge ned barrierer for den enkeltes frihet, herunder forebygge negativ sosial kontroll

Hovedgrep 11: Sørge for hjelpetjenester som er tilgjengelige, kompetente og effektive, herunder styrke hjelpen for utsatte som bryter med familie og nettverk

Hovedgrep 12: Sikre rettsvern for personer som utsettes for negativ sosial kontroll

Hovedgrep 13: Endre holdninger og praksis i berørte miljøer

Hovedgrep 14: Styrke forskning og øke kunnskapsdeling

Alle som bor i Norge har rett til å leve et fritt liv. Vold og overgrep, kontroll og tvang i nære relasjoner er betydelige likestillingsutfordringer og vedvarende folkehelse- og samfunnsproblemer. De som rammes, kan få alvorlige fysiske og psykiske plager. Flere lever med langvarige belastninger som begrenser livsutfoldelse og deltakelse i samfunnet. Innsatsen mot vold og overgrep som negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse handler derfor om å ivareta grunnleggende rettigheter, og forhindre utenforskap.

Negativ sosial kontroll er ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som utøves systematisk for å sikre at enkeltpersoner lever

i tråd med familiens eller gruppens normer. Det kan dreie seg om alvorlige overgrep i strid med norsk lov og internasjonale menneskerettighetskonvensjoner, og mer skjulte former for kontroll som ikke rammes av lovverket, men utgjør alvorlige begrensninger på den enkeltes liv og frihet. Negativ sosial kontroll springer ut av miljøer hvor ære og skam står sentralt. Dette rammer begge kjønn. Både jenter og gutter påtvinges en snever kjønnsrolle, eller en ektepartner de selv ikke har valgt. Begge kan oppleve at de sendes til utlandet på ufrivillige opphold når de for eksempel får norsk kjæreste, innblandes i kriminalitet eller lider av det noen oppfatter er en skambelagt sykdom (psykisk eller fysisk).

En annen trussel mot retten til å leve et fritt liv er press og trusler fra myndigheter i opprinnelseslandet mot flyktninger eller gjenværende familie. Beskyttelse i Norge skal innebære retten til å leve et fritt liv.

For barn og unge er foreldre viktige rollemodeller, og som omtalt under kapittel 3 Hverdagsintegrering, kan foreldrerollen i noen familier med innvandrerbakgrunn skille seg fra praksis i Norge. Av særlig relevans for retten til å leve et fritt liv er ulikt syn på kjønnsroller, ekteskap, seksualitet, barneoppdragelse og aksept for ulik seksuell legning. Oppslutning om grunnleggende verdier og normer som menneskerettigheter og likestilling er avgjørende for å lykkes med å forebygge negativ sosial kontroll, og avhenger av at alle berørte miljøer bidrar og deltar i innsatsen.

Regjeringen vil arbeide for å bygge ned barrierer som hindrer den enkelte i å leve et fritt liv. Hvis vi skal forebygge negativ sosial kontroll, må vi fortsette den målrettede innsatsen for å kunne møte nye utfordringer. Omfanget av tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er vanskelig å anslå. Henvendelser til hjelpetjenestene holder seg stabilt, og gjelder så vel nyankomne innvandrere med fluktbakgrunn som ungdommer som er født og oppvokst i Norge. Et oppdatert kunnskapsgrunnlag er avgjørende for gode tiltak. Det er pågående forskningsprosjekter som skal gi bedre informasjon om omfang og styrke vår forståelse av hvordan vi kan sikre retten til et fritt liv for flest mulig i landet vårt.

Alvoret og omfanget av negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, har de siste årene fått økt oppmerksomhet, både nasjonalt og internasjonalt. Som følge av blant annet et eget delmål i FNs bærekraftsmål Agenda-2030 er det økt aktivitet internasjonalt for å bekjempe barne- og tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Unge som sendes på langvarige opphold i

opprinnelsesland for disiplinering er satt på dagsorden i Norge og i andre land.

De tiltakene som allerede er besluttet og under iverksettelse er sentrale for å nå målet på dette området. Sentralt i denne innsatsen er regjeringens handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse *Retten til å bestemme over eget liv (2017–2020)*. Negativ sosial kontroll og den generelle innsatsen mot vold og overgrep henger tett sammen, og handlingsplanen må derfor ses i sammenheng med *Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021)*. Handlingsplanen er den femte planen på dette området siden lansering av den første i 1998 (i tillegg til en rekke tiltak i perioden 2000–2002). Planen inneholder 28 tiltak for å styrke rettsvernet og hjelpen til de som rammes, endre praksis og holdninger i berørte miljøer og styrke kunnskapen i tjenestetilbudet og forskningen på feltet.

Handlingsplanen skal følges opp, og forsterkes på særskilte områder, som bistand til unge som sendes på ufrivillige opphold i utlandet samt en rekke forebyggende tiltak. Høsten 2017 og våren 2018 ble det besluttet en tiltakspakke for bistand og oppfølging av unge som etterlates i utlandet mot sin vilje. Blant tiltakene er bedre rutiner for informasjon og varsling mellom politi, skole og hjelpetjenester. Det er videre lansert informasjonsfilmer rettet mot ungdom som er koblet til en egen nettside (dittegetvalg.no) med informasjon om hvor det kan søkes hjelp. Våren 2018 fattet Stortinget ytterligere 12 anmodningsvedtak med tiltak mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Dette omfatter blant annet tiltak rettet mot kjønnssegregering i skolen, mot kjønnslemlestelse og sanksjoner der barn etterlates i utlandet mot sin vilje. Regjeringen vil følge opp samtlige av disse tiltakene. Regjeringen vil følge opp samtlige av disse tiltakene.

Med den pågående innsatsen beveger vi oss et langt steg i riktig retning. Men en oppdatert analyse av utfordringer og tiltaksgap viser at vi ikke er i mål. Vi har fortsatt en jobb å gjøre med å sørge for hjelpetjenester som ser og forstår utsatte. Vi må gjøre det vi kan for å hindre at unge sendes til utlandet og utsettes for tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og

frihetsberøvelse. Vi må sikre at det er tydelige sanksjoner og straff for dem som utsetter sine nærmeste for tvang og fare. Og vi må bli bedre til å formidle kunnskap om sentrale verdier som likestilling, barns rettigheter og toleranse for ulik seksuell legning, og samtidig kreve respekt for disse verdiene.

HOVEDGREP 11:

Sørge for hjelpetjenester som er tilgjengelige, kompetente og effektive, herunder styrke hjelpen for utsatte som bryter med familie og nettverk

Flere tar kontakt med hjelpetjenestene og flere får hjelp. Det vil si at vi er på rett vei. Sammen med øvrige hjelpetjenester gjør minoritetsrådgivere på norske skoler og integreringsrådgivere ved norske utenriksstasjoner en viktig forskjell i livet til mange som har vært utsatt for ulike former for negativ sosial kontroll. Det har skjedd en vesentlig satsing på dette området i 2018. Førstelinjen er styrket med 13 nye minoritetsrådgivere. Det er bevilget midler til kompetanseheving og styrking av tilskudd til frivillige organisasjoner på dette feltet. En mentorordning som bistår unge som har brutt med familien skal iverksettes fullt ut fra 2019.

Det er foretatt endringer i barnevernloven som kan bidra til å avhjelpe situasjonen for unge som er etterlatt i utlandet, eller som utsettes for utilbørlig negativ sosial kontroll. Barnevernet skal yte hjelp til familien, også når en ungdom befinner seg utenfor landets

grenser. Hensikten er å få en dialog slik at foreldre bidrar til at ungdom kommer hjem til Norge. Videre er det i dagens barnevernlov allerede innført en adgang til å pålegge hjelpetiltak.

Vi er likevel ikke i mål med å sikre gode nok hjelpetjenester. Tjenestetilbudet er fragmentert og det er vanskelig å få oversikt over tilbudet på kommunalt, regionalt og nasjonalt nivå. Ansatte i tjenestene har mangelfull kunnskap om skam- og æreskultur og negativ sosial kontroll. De som er utsatt er ikke godt nok kjent med de hjelpetjenestene som eksisterer. Oppfølgingen av unge voksne som kommer hjem etter ufrivillig opphold i utlandet er ikke god nok, og mangler koordinering med rus- og kriminalitetsforebygging. Det mangler også en systematisk tilnærming til evaluering av effekt av de ulike tiltakene som iverksettes.

FAKTA OM MINORITETSRÅDGIVERE OG INTEGRERINGSRÅDGIVERE/SAKSTILGANG 2017

I 2017 rapporterte 20 minoritetsrådgivere på norske skoler om totalt 239 nye saker. Over halvparten av sakene gjelder barn og unge under 18 år. Integreringsrådgiverne på utenriksstasjoner rapporterte om 180 nye saker. Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse rapporterte om 560 nye saker. Sakene er fordelt på ulike typer problemstillinger som trusler og vold, negativ sosial kontroll, ufrivillig etterlatt i utlandet, frykt for å bli utsatt for tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, og om gjennomførte tvangsekteskap.

REGJERINGEN VIL:

46. Styrke minoritetsrådgiverordningen og etablere en nettportal

Regjeringen vil styrke minoritetsrådgiverordningen. Regjeringen har sørget for midler til 13 nye stillinger for minoritetsrådgivere, som vil bidra til et bedre tilbud i hele landet. Det skal også etableres et ambulerende fagteam som skal bidra til kompetanseutvikling i tjenestene og være et rådgivningstilbud til elever og skoler som ikke har minoritetsrådgiver. Det skal videre etableres en nettportal som skal gi både minoritetsrådgivere og hjelpetjenester en verktøykasse i møte med utsatte og deres foreldre. Portalen skal være et sted hvor unge kan henvende seg for å få informasjon.

47. Foreta en helhetlig gjennomgang av hjelpetjenestene med særlig vekt på å sikre brukerperspektivet, herunder evaluere effekten av tilbudene som er bygget opp

For å sikre hjelpetjenester som ser, forstår og gir hjelp ved behov, vil regjeringen sørge for en gjennomgang av de særskilte hjelpetjenestene rettet inn mot å forebygge negativ sosial kontroll. Vi vil samtidig evaluere enkelte hjelpetiltak for å sikre at disse fungerer effektivt for brukerne.

48. Sørge for oppfølging og trygge rammer ved hjemkomst til Norge for personer som har vært etterlatt i utlandet mot egen vilje

For at barn og unge, og unge voksne som kommer hjem til Norge etter å være etterlatt i utlandet mot egen vilje får den hjelpen de har behov for, vil regjeringen foreta en gjennomgang av hvordan disse er blitt fulgt opp ved hjemkomst til Norge. På dette grunnlaget vil regjeringen vurdere tiltak slik at denne gruppen ivaretas og følges opp på en god måte.

HOVEDGREP 12:

Sikre rettsvern for personer som utsettes for negativ sosial kontroll

Negativ sosial kontroll kan dreie seg om alvorlige overgrep, og flere forhold er omfattet av straffeloven. Det er slik vi sender et signal om at straffbare handlinger vil få konsekvenser. Likevel er ikke rettsvernet godt nok i alle tilfeller. Tvangsekteskap er forbudt ved lov, men loven fanger ikke opp eksempelvis utenomrettslige (religiøst inngåtte) tvangsekteskap. Kjønnsmlemlestelse er forbudt ved lov, men ingen saker har ført til påtale. Regjeringen vil tette hull for å unngå

straffrihet for gjerningspersoner, og sikre trygghet for ofre for negativ sosial kontroll. Som en del av dette utreder regjeringen blant annet en rekke endringer i straffeloven og ekteskapsloven for å forhindre tvangsekteskap. Saker som involverer vold og tvang skal gis prioritet i straffesaksbehandling. Vi deler disse utfordringene med en rekke andre land, og det er derfor behov for å styrke internasjonalt samarbeid på alle områder – også for å sikre rettsvern.

REGJERINGEN VIL:

49. Tilbakeholde pass

For å forebygge at barn og unge sendes til utlandet mot sin vilje vil regjeringen foreslå nye regler om tilbakekall og nektelse av pass og nasjonalt ID-kort med reiserett, der det er grunn til å tro at barn og unge vil bli utsatt for straffbare forhold i utlandet eller forhold som kan medføre fare for liv. Forslag til lovendringer har vært på høring.

50. Tydeliggjøre straffebestemmelser

Det skal vurderes om straffebestemmelser kan tydeliggjøres i saker der foreldre etterlater barn under uforsvarlige forhold i utlandet.

HOVEDGREP 13:

Endre holdninger og praksis i berørte miljøer

Negativ sosial kontroll er forankret i enkelte sosiale og kulturelle tradisjoner, med andre tilnærminger til for eksempel likestilling og barns rettigheter. Det kan være utfordringer med å håndtere foreldrerollen i en situasjon preget av sosialt og religiøst krysspress.

Ofte sammenfaller negativ sosial kontroll med manglende tillit til hjelpeapparatet. Forskning viser også at toleransen for ulik seksuell legning er lavere i deler av innvandrerbefolkningen enn i befolkningen for øvrig (FAFO 2016:43 *Assimilering på norsk*).

Sosial mobilitet og kulturell tilpasning blant ungdom med innvandrerbakgrunn).

Religiøse miljøer og ledere kan ha sterk innflytelse på livsvalg hvor negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, gjør seg gjeldende. Vi skal ikke tolerere holdninger som fremmer ekstremisme, og som for øvrig er i strid med grunnleggende menneskerettigheter og retten til å leve et fritt liv. Det er behov for forsterket innsats rettet mot enkelte miljøer, foreldre og familier med innvandrerbakgrunn for å bekjempe slike holdninger.

Regjeringen mener det er viktig å sikre at religiøse ledere har den kunnskapen som trengs for å virke på en god måte i samfunnet og i tråd med forventningene til rolleutøvelsen. Regjeringen gir derfor tilskudd til ulike kurs for trossamfunn og religiøse

ledere. Regjeringen gir også tilskudd til paraplyorganisasjoner som Samarbeidsrådet for tros- og livssynsamfunn (STL) og Norges Kristne Råd (NKR) som arbeider med ulike integreringsrelaterte problemstillinger knyttet til tros- og livssynsamfunn, både gjennom kursing og opplæring og gjennom nettverksbygging.

I den offentlige debatten om skam/ære-tematikk deltar unge med innvandrerbakgrunn i økende grad. Samtidig er det et problem at flere utsettes for trakassering – fordi de våger å ta ordet. Ytringsfrihet er i menneskerettighetenes kjerneområde. Det skal være trygt å ytre seg i Norge, og nulltoleranse for angrep på denne retten. Sivilsamfunnet har en viktig rolle i dialog og holdningsarbeid, og satsingen på dette området vil bli videreført.

REGJERINGEN VIL:

51. Forsterke tidlig innsats gjennom informasjon om retten til å leve et fritt liv, herunder likestilling og likeverdighet i og utenfor familien

Nettportalen som skal etableres skal inneholde informasjon og veiledning rettet mot utsatte unge. Skolen har en viktig rolle for informasjon til elever og foreldre. Regjeringen vil bidra til tettere oppfølging av elever og foreldre, for eksempel ved hjemmebesøk, ved mistanke om at barn og unge holdes borte fra skolen.

Regjeringen vil bidra til at nyankomne flyktninger og andre innvandrere får en grunnleggende forståelse for foreldrerollen i det norske samfunnet, jf. kapittel 3. Hverdagsintegrering. Regjeringen har besluttet at foreldreveiledning skal innføres som en obligatorisk del av introduksjonsprogrammet, og vil også vurdere å øke satsingen på foreldreveiledning.

52. Arbeide aktivt inn mot religiøse miljøer

For å forebygge holdninger som fremmer ekstremisme og brudd på grunnleggende rettigheter for barn og voksne, vil regjeringen foreslå i ny lov om tros- og livssynsamfunn at tros- eller livssynsamfunn som utøver, oppfordrer til eller gir støtte til dette, kan miste statsstøtten.

HOVEDGREP 14:

Styrke forskning og øke kunnskapsdeling

Bekjempelse av negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, forutsetter oppdatert forsknings- og erfaringsbasert kunnskap. Det er kunnskapshull på viktige områder, som på foreldreroller og oppdragelse i berørte miljøer og omfanget av negativ sosial kontroll i Norge. Tilsvarende gjelder også på andre områder som berører retten til å leve et fritt liv. Ett av disse er mangel på kunnskap om tilfeller

hvor flyktninger i Norge opplever at det utøves ulike former for politisk og økonomisk press fra myndigheter i opprinnelseslandet, eller via organisasjoner som representerer disse. Det skal arbeides kontinuerlig med å øke kunnskapsnivået på disse og andre områder av relevans for retten til å leve et fritt liv. Vi deler utfordringer med andre land, og vi må sikre god erfaringsutveksling og kunnskapsdeling for utvikling av gode tiltak.

REGJERINGEN VIL:

53. Etablere et nordisk samarbeid for å utveksle erfaringer og etablere «beste praksis», samt styrke internasjonalt samarbeid for øvrig om kunnskap og praksis

De nordiske landene er velferdssamfunn med flere fellestrekk. Dette gjør at utveksling av erfaringer og utvikling av løsninger kan være særlig fruktbart innenfor denne rammen. Regjeringen vil derfor ta initiativ til et nordisk samarbeid om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Vi vil også styrke samarbeidet med andre land for å bidra med norske erfaringer, og sikre et best mulig kunnskapsgrunnlag for løsninger.

54. Innhente kunnskap om kontroll fra myndigheter i opprinnelsesland mot flyktninger i Norge og deres familie

Regjeringen ønsker å få kunnskap om hvorvidt det utøves ulike former for kontroll fra myndigheter i enkelte opprinnelsesland, hvordan dette eventuelt foregår samt i hvilket omfang det forekommer. Regjeringen vil derfor sørge for at det gjennomføres et forskningsprosjekt med dette som formål, og på grunnlag av denne kunnskapen vurdere eventuelle tiltak.

BUDSJETTFORSLAGET 2019

18 mill. kroner til å videreføre økningen i antallet minoritetsrådgivere fra revidert nasjonalbudsjett 2018, og til å opprette et ambulerende fagteam som skal bidra til å bedre kompetansen i tjenestene (Kunnskapsdepartementet).

10 mill. kroner til å styrke tilskudd til frivillige organisasjoner. Styrkingen er en videreføring av økningen i tilskuddet til det holdningsskapende og forebyggende arbeidet til frivillige organisasjoner mot negativ sosial kontroll fra revidert nasjonalbudsjett 2018 (Kunnskapsdepartementet).

YOGHURT

5

Økonomiske og administrative konsekvenser

Regjeringen mener at de samlede ressursene på integreringsområdet kan innrettes mer effektivt for å oppnå bedre resultater. I denne strategien peker vi ut retningen for det videre integreringsarbeidet. Vi satser blant annet på tidlig innsats og mer effektiv utdanning og kvalifisering, både for voksne innvandrere og barn og unge med innvandrerbakgrunn. Som omtalt i Brochmann 2-utvalgets rapport, er dette nøkkelfaktorer for å øke sysselsettingen av flyktninger i norsk arbeidsliv. Med tiltak som skal bidra til raskere oppstart og gjennomføring av kvalifisering og utdanning, samt tiltak som gir bedre muligheter for å tilegne seg formell kompetanse, vil flere bli bedre rustet til å kunne delta i arbeids- og samfunnsliv. Økt deltakelse vil bidra til økte inntekter og lavere utgifter for samfunnet totalt sett. Bedre bruk av de samlede ressursene vil derfor kunne gi langsiktige gevinster og innsparinger.

Økonomiske virkemidler

De økonomiske virkemidlene er sentrale i integreringsarbeidet. Bosetting, kvalifisering og integrering av flyktninger skjer i

kommunene, og tilskuddene til kommunene er derfor særlig viktige. Den enkelte bosatte flyktning utløser flere tilskudd til kommunene til arbeidet med bosetting, kvalifisering og integrering, herunder integreringstilskudd, særskilt tilskudd ved bosetting av enslige mindreårige flyktninger og tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Tilskuddene skal gi en rimelig dekning av de gjennomsnittlige merutgiftene kommunene har til arbeidet, blant annet til lovpålagte oppgaver som introduksjonsprogrammet og opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Kommunene har stor grad av frihet til bruk av midlene til arbeidet, og det er i hovedsak ikke krav om rapportering. For mer informasjon om de enkelte tilskuddene, se Kunnskapsdepartementets Prop. 1 S (2018–2019).

Samtidig ser vi at det ikke er gode nok resultater i kvalifiseringsarbeidet i mange kommuner, og det er store forskjeller mellom kommunene. Det er også store variasjoner i hvordan kommunene bruker per-capita-

tilskuddene. Et eget beregningsutvalg kartlegger årlig kommunenes utgifter til bosetting og integrering av flyktninger og innvandrere. Beregningsutvalgets kartlegging gir informasjon om hvor stor andel av kommunenes kartlagte utgifter som dekkes av tilskuddene. Dette gir oss imidlertid ikke tilstrekkelig informasjon om hvordan kommunene arbeider med kvalifiserings- og integreringsarbeidet. Det gir oss heller ikke tilstrekkelig informasjon om hvordan innretningen av tilskuddene bidrar til å nå målene i integreringspolitikken. Det er også påpekt svakheter ved resultatindikatorne, noe som svekker grunnlaget for å måle effekten av ulike tiltak. Vi trenger derfor mer informasjon for å kunne vurdere dette og for å kunne vurdere om det er godt nok samsvar mellom lovpålagte oppgaver, økonomiske

overføringer til kommunene og kvaliteten i tjenestene som den enkelte bruker mottar.

Også i Brochmann 2-utvalgets rapport og i Fafos evalueringsrapport om introduksjonsprogrammet (2017) blir det etterlyst mer informasjon som kan bidra til å bedre effektiviteten. Det blir blant annet etterlyst statlige initiativ for systematiske forsøk og effektevalueringer for å bedre effektiviteten i integreringsarbeidet framover.

Samtidig som vi vurderer tilskuddsordningene, må vi også sørge for å ha fleksible tilskuddsordninger som er tilpasset stor variasjon i antallet i målgruppen for tilskudd. Utforming av tilskudd må også vurderes i lys av svingninger i behovet for å bosette flyktninger, noe som krever fleksibilitet fra kommunens side.

HOVEDGREP 15:

Mer effektiv bruk av tilskuddsmidler for bedre måloppnåelse

De store per-capita-ordningene på integreringsfeltet er nå under evaluering, herunder integreringstilskuddet, det særskilte tilskuddet ved bosetting av enslige mindreårige flyktninger, tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap og tilskudd

til opplæring i norsk i mottak og opplæring i norsk kultur og norske verdier. Funn fra evalueringen vil danne grunnlag for å vurdere en mer effektiv bruk av tilskuddsmidler for å oppnå bedre resultater.

REGJERINGEN VIL:

55. Vurdere innretningen på tilskudd til kommunene

På bakgrunn av funn fra evalueringen av de store per-capita-ordningene på integreringsfeltet vil innretningen på tilskuddene vurderes. Tilskuddene må utformes slik at de gir kommunene rom for lokal og individuell tilpasning av tiltak, samtidig som det stimuleres til gode resultater og effektiv ressursbruk.

Evalueringsrapporten vil foreligge første del av 2019, og Kunnskapsdepartementet vil vurdere eventuelle endringer etter dette.

56. Gjennomføre et forsøk med bruk av økonomiske insentiver i introduksjonsprogrammet

I tillegg til den pågående evalueringen nevnt over, vil regjeringen prøve ut bruk av økonomiske insentiver i introduksjonsprogrammet i 2019 (jf. Jeløya-erklæringen). Formålet er å undersøke om økonomiske insentiver kan medvirke til bedre resultater samt å utfylle kunnskapsgrunnlaget for integreringspolitikken framover. Regjeringen har foreslått å bevilge 8 mill. kroner til forsøk med bruk av økonomiske insentiver over Kunnskapsdepartementets budsjett i 2019.

57. Videreutvikle resultatindikatorene på integreringsområdet, for å sikre et godt grunnlag for å måle effekten av tiltakene

Regjeringen vil ha et best mulig grunnlag for å vite hva som virker for hvem. Gode indikatorer er avgjørende for å beskrive situasjonen og følge med på utviklingen over tid. Regjeringen vil derfor gjennomgå indikatorene og resultatmålingene på integreringsfeltet. Kommunesektoren vil involveres i arbeidet. På bakgrunn av gjennomgangen vil det vurderes om det er behov for endringer.

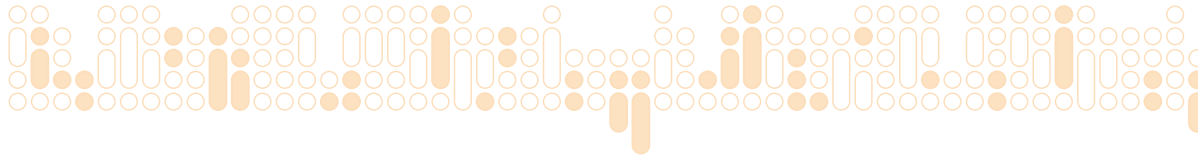
Integreringstiltak i budsjettet

Regjeringen prioriterer i 2019 tiltak som gir flere utdanning og kvalifisering, slik at de kan komme i jobb og forsørge seg selv. I tillegg foreslås det en rekke andre bevilgninger som er relevante for integreringsløftet. Tiltak som er direkte knyttet til integreringsstrategien er

omtalt under de enkelte kapitlene. Se også Kunnskapsdepartementets Prop. 1 S (2018–2019), Programkategori 07.90 Integrering og mangfold. Implementering av tiltak fremover som krever friske midler, vurderes i de ordinære budsjettprosessene.

6

Veien videre

Flere av tiltakene i strategien er fremmet i budsjettforslaget for 2019. For fremtidige tiltak som krever friske midler, vil regjeringen fremme forslag om dette til Stortinget i de ordinære budsjettprosessene. Det vil rapporteres på bruk av midlene i budsjettproposisjonene på vanlig måte. Tiltakene som omtales i denne strategien er de viktigste for å nå det overordnede målet om høyere deltakelse i arbeids- og samfunnsnivå, og målene for de ulike innsatsområdene. I tillegg vil direktorater og andre underliggende virksomheter få i oppdrag å utrede ytterligere tiltak. Noe utredning vil også skje gjennom departementenes arbeid med lovforslag, endringer i lov og forskrift og eventuelle endringer i innretning av tilskuddsordninger. Iverksettingen av de ulike tiltakene som omtales her, vil skje på ulike tidspunkt gjennom strategiperioden, noen kan iverksettes allerede i 2019, andre kan først implementeres etter ytterligere utredning. For noen vil eventuell iverksetting avhenge av budsjettforslag i årene framover.

Stortingets behandling av Meld. St. 6 (2018–2019) *Oppgaver til nye regioner* om regionreformen blir førende for ansvars- og

oppgavefordelingen på integreringsfeltet og for det videre arbeidet. Nærmere omtale av oppgaver som foreslås overført fra staten til fylkeskommunene omtales under de aktuelle kapitlene. For samlet omtale, se også boks om flere oppgaver på integreringsfeltet til fylkeskommunene.

Et sentralt mål for regjeringen er å sikre et godt kunnskapsgrunnlag for utvikling av integreringspolitikken. Det finnes i dag et solid kunnskapsgrunnlag med blant annet mye statistikk som følger utviklingen på en rekke viktige indikatorer over år. Særlig viktig her er Kunnskapsdepartementets samarbeidsavtale med Statistisk sentralbyrå (SSB) om å utvikle og vedlikeholde statistikk om migrasjon og integrering av flyktninger og innvandrere på en rekke viktige samfunnsområder. Viktig er også Beregningsutvalgets kartlegging av kommunenes utgifter til bosetting og integrering av flyktninger og personer med opphold på humanitært grunnlag, utvalgsarbeid de siste årene, og en rekke forskningsrapporter og utredninger om utvalgte temaer gjennomført på oppdrag fra både departementet, IMDi og Kompetanse Norge. Et viktig grunnlag kommer også

fra erfaringer gjennom diverse tiltak og forsøk ute i kommunene med ordninger som for eksempel tilskudd for kvalifisering av beboere på integreringsmottak, kommunale utviklingsmidler, Jobbsjansen, områdesatsinger og etablereropplæring for innvandrere. Se Kunnskapsdepartementets Prop. 1 S (2018–2019) for en omtale av dette.

Kunnskapsdepartementet vil videreføre og videreutvikle dette kunnskapsgrunnlaget i årene framover. Gjennom arbeidet med denne strategien er det på flere av innsatsområdene identifisert behov for mer kunnskap. Det er derfor formulert tiltak om behov for mer kunnskap i flere av innsatsområdene.

I arbeidet med utvikling av gode integreringstiltak og integreringspolitikk er det viktig å se hen til erfaringer fra andre land det er naturlig å sammenligne seg med. Hvilke erfaringer har andre land gjort seg som vi kan lære av? Utveksling av erfaring og innhenting av kunnskap på integreringsfeltet fra andre land er en kontinuerlig prosess som er med på å sikre kunnskapsbasert politikk. Integrering er i økende grad et internasjonalt anliggende, hvor årsaker til migrasjon, integrering, tilbakevending og re-integrering knyttes opp mot en bærekraftig utvikling i både sender- og mottaksland. Integreringspolitikk er ikke regulert av internasjonale konvensjoner eller bindende avtaler, men det diskuteres i ulike internasjonale fora i Norden, i EU og på et overordnet globalt nivå.

FLERE OPPGAVER PÅ INTEGRERINGSFELTET TIL FYLKESKOMMUNENE

Regjeringen ønsker at fylkeskommunene skal få en sterkere rolle som samfunnsutviklere. Fylkeskommunene er viktige aktører i integreringsarbeidet, særlig gjennom oppgaver og ansvar på næringslivsområdet og ansvaret for videregående opplæring. Regjeringen mener at fylkeskommunenes oppgaver på integreringsområdet kan styrkes ved å overføre oppgaver og ansvar på områder der fylkeskommunene har en rolle, særlig innenfor kompetansepolitikken. Regjeringen foreslår derfor overføring av flere oppgaver til fylkeskommunene i Meld. St. 6 (2018–2019) *Oppgaver til nye regioner*.

Regjeringen foreslår at fylkeskommunene i større grad skal bidra til at flyktninger kvalifiseres til å møte regionale behov for arbeidskraft. Mer konkret vil det vurderes hvordan fylkeskommunene kan få et tydeligere ansvar for å tilrettelegge tilbud om fag- og yrkesopplæring til innvandrere som er i samsvar med regionale arbeidsmarkedsbehov. Det er et klart behov for at flere innvandrere får formell kompetanse, og dette vil bidra til at den enkelte kan få en mer stabil tilknytning til arbeidslivet. Det vil videre bidra til en bedre og mer bærekraftig integreringspolitikk.

Elever med svakt utgangspunkt fra grunnskolen har mye lavere sannsynlighet for å fullføre videregående opplæring. Departementet skal utrede om fylkeskommunene kan få et utvidet og mer helhetlig ansvar for å tilrettelegge og forsterke opplæringen for alle unge i alderen 16 til 24 år som ikke har tilstrekkelige forutsetninger ved oppstart i videregående opplæring til å gjennomføre. Dette vil også gi blant annet innvandrere med kort botid et tilbud som setter dem bedre i stand til å gjennomføre videregående opplæring.

Fylkeskommunene skal utarbeide regionale strategiske kompetanseplaner. Fylkeskommunene skal få et tydeligere ansvar for at kompetanseplanene også ivaretar flyktninger og innvandreres behov for opplæring som møter regionale behov for arbeidskraft. Slike planer bør utvikles i samarbeid med kommunene, og danne premisser for fordeling og bosetting av flyktninger.

Sistnevnte må ses i sammenheng med regjeringens forslag om fylkeskommunenes nye oppgave med å bosette flyktninger internt i regionene. Det skal vurderes hvordan dette ansvaret kan overføres fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet til de nye fylkene. Det skal også vurderes hvordan annen regional samordning av integreringspolitikken kan overføres, innenfor rammen av nasjonal politikk.

Vedlegg - Annet relevant pågående arbeid

Stortingsmelding om ulikhet (FIN)

Regjeringen arbeider med en melding til Stortinget om sosial bærekraft og hvordan vi reduserer forskjeller. Sentrale spørsmål i meldingen blir hvordan vi forebygger utenforskap, fattigdom og ulikhet.

Ny kulturmelding (KUD)

Regjeringen arbeider med en melding til Stortinget om kulturpolitikken, der blant annet kulturlivets rolle i integreringen vil bli drøftet.

Stortingsmelding og ny lov om tros- og livssynssamfunn (KUD)

Regjeringen arbeider med en melding til Stortinget om tros- og livssynspolitikken og en ny lov om tros- og livssynssamfunn. Det tas sikte på at meldingen og lovproposisjonen oversendes Stortinget tidsnok til behandling under vårsesjonen 2019. Stortingsmeldingen vil berøre tema i skjæringsfeltet mellom integrering og tro og livssyn.

Stortingsmelding om den statlige frivillighetspolitikken (KUD)

Regjeringen arbeider med en melding til Stortinget om den statlige frivillighetspolitikken. Stortingsmeldingen vil gå gjennom statlige virkemidler for å støtte opp under en sterk og uavhengig frivillig sektor. Regjeringens forenklingsreform for frivillig sektor vil være en del av meldingen.

Stortingsmelding om tidlig innsats (KD)

Regjeringen skal utarbeide en melding til Stortinget om tidlig innsats og inkluderende fellesskap for barn og unge. Meldingen vil etter planen legges frem for Stortinget høsten 2019.

Den skal omfatte både barnehage, skole og SFO, og følge opp forslag og ny kunnskap fra ulike ekspertgrupper. Målet er å forsterke arbeidet med tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehager og skoler, og gi alle barn mulighet til å lykkes uavhengig av sosial, kulturell og språklig bakgrunn, kjønn, kognitive og fysiske forskjeller.

Stortingsmelding om folkehelse (HOD)

En ny folkehelsemelding skal legges fram våren 2019. Meldingen vil omhandle utfordringene innen både fysisk og psykisk helse og den tverrsektorielle innsatsen for å møte disse utfordringene. Arbeid for å fremme befolkningens psykiske helse og livskvalitet, god oppvekst og tidlig innsats blant barn og unge, og betydningen av å motvirke utenforskap og ensomhet er blant de områder som vil bli fremhevet i meldingen.

Stortingsmelding om innovasjon i offentlig sektor (KMD)

Offentlig forvaltning skal utvikles videre - med gode tjenester til innbyggere og brukere, god bruk av samfunnets ressurser og høy tillit. Én måte å få dette til på er å øke innovasjonsevnen, -takten og -omfanget. Derfor forsterker regjeringen arbeidet med innovasjon i offentlig sektor. Som en del av dette arbeidet vil regjeringen utarbeide en melding til Stortinget om innovasjon i offentlig sektor. Meldingen skal legges fram i 2020. Målet for meldingen er å utvikle en nasjonal politikk for innovasjon i hele offentlig sektor som: 1) staker ut en tydelig retning for arbeidet med innovasjon i offentlig sektor som står seg over tid, 2) etablerer gode rammevilkår og legger til rette for en kultur for økt innovasjon og 3) gir konkrete verktøy for ledere og ansatte. Arbeidet har en egen nettside på www.regjeringen.no/innovasjonioffentligsektor.

Inkluderingsdugnaden (ASD)

Inkluderingsdugnaden ble lansert i Jeløya-plattformen og er et felles samfunnsoppdrag for å få flere av dem som står utenfor arbeidslivet over i ordinært arbeid. Staten skal gå foran i inkluderingsarbeidet, og det er satt som mål om at 5 prosent av nyansatte i staten skal være personer med nedsatt funksjonsevne eller hull i CVen. Inkluderingsdugnaden retter seg hovedsakelig mot tre innsatsområder: 1) innsats som understøtter arbeidsgivere som vil ansette

fra dugnadens målgrupper, 2) innsats for å kvalifisere flere til arbeid og 3) innsats som kombinerer helse- og arbeidsrettet oppfølging, særlig for personer med psykiske helse- og/eller rusproblemer.

Kompetansereformen (KD)

Regjeringen vil utarbeide og sette i gang en ny kompetansereform Lære hele livet for at ingen skal gå ut på dato og at flere skal kunne stå i jobb lenger. Et viktig grep i reformen er å stimulere til utvikling av etter- og videreutdanningstilbud som kan kombineres med jobb. Som en del av arbeidet med reformen vil regjeringen blant annet stimulere til utvikling av videreutdanningstilbud i digital kompetanse og utvikle bransjeprogram i samarbeid med partene i arbeidslivet for særlig utsatte bransjer.

Etablering av virksomhet (NFD)

Det skal utarbeides en handlingsplan for kvinnelige gründere og det er igangsatt tiltak for mer mangfold blant gründere gjennom satsingen «Vekst».

Bolig for velferd - Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014–2020)

Strategien skal samle og målrette innsatsen slik at flere får et godt sted å bo. Det er fem departementer som er ansvarlige for strategien: Arbeids- og sosialdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Strategien fastsetter nasjonale mål og prioriterte innsatsområder for det boligsosiale arbeidet. Strategien skal bidra til å tydeliggjøre ansvar, oppgaver og forventninger i det boligsosiale arbeidet, og sikre en mer koordinert bruk av de statlige virkemidlene. Arbeidet koordineres av Husbanken.

Strategi for foreldrestøtte - Trygge foreldre – trygge barn (2018–2021)

Regjeringens strategi for foreldrestøtte (2018–2021) er utarbeidet av Barne- og likestillingsdepartementet i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet, Kunnskaps- og integreringsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet. Den inneholder 34 tiltak innenfor de fire departementenes områder. Strategien skal sørge for at alle foreldre som trenger det, får god og riktig hjelp – og vil vise retning for hvordan vi vil arbeide for å nå dette målet i de kommende årene. Strategien inneholder tiltak for alle foreldre og tiltak for foreldre med særlige behov.

Opptappingsplan for barn og unges psykiske helse (HOD)

Regjeringen tar sikte på å legge fram en opptappingsplan for barn og unges psykiske helse i tråd med Stortingets anmodningsvedtak i 2018. Planen vil dekke hele det psykiske helsefeltet, fra det brede befolkningsrettede og helsefremmende arbeidet, via forebyggende tiltak til behandlingstilbud.

Ekspertutvalg om etter- og videreutdanning (KD)

I mars 2018 ble det nedsatt et ekspertutvalg som skal gi viktig kunnskapsgrunnlag for regjeringens reform Lære hele livet. Utvalget har som mandat å undersøke hvilke udekkede behov som finnes for etter- og videreutdanning i dag og i hvilken grad utdanningssystemet er i stand til å møte arbeidslivets behov for fleksible kompetansetilbud. Utvalget skal også undersøke om rammebetingelsene for investering i ny kompetanse er tilstrekkelig gode for bedriftene, og om den enkelte har gode nok muligheter til å omskolere seg. Utvalget skal levere sin rapport innen 1. juni 2019.

Syssestettingsutvalget (ASD)

En ekspertgruppe skal analysere utviklingen i syssestettingen i Norge og utviklingen i mottak av inntektssikringsytelser. Utvalget skal foreslå tiltak som kan bidra til at flere kommer i arbeid, at flere får utnyttet sin arbeidsevne, og at færre får unødig langvarige stønadsforløp eller faller utenfor arbeidslivet på en varig stønad. Ekspertgruppen vil bli etterfulgt av et utvalg med representanter fra partene i arbeidslivet.

Livsoppholdsutvalget (KD)

Ekspertutvalget skal utrede løsninger og modeller for finansiering av livsopphold, med sikte på at flere kan ta opplæring på grunnskole og videregående nivå. Manglende eller svake muligheter for å sikre tilstrekkelige midler til livsopphold, kan føre til at voksne ikke begynner på eller gjennomfører nødvendig opplæring. Utvalget skal utrede løsninger og modeller for inntektssikring, slik at flere voksne kan ta opplæring på grunnskole og videregående nivå. Utvalget skal vurdere dagens finansieringsordninger i Lånekassen, arbeidsrettede tiltak og ytelser under Arbeids- og velferdsetaten, samt relevante kommunale ytelser. Det skal vurderes om finansieringsordningene og organiseringen av opplæringen legger til rette for å kombinere opplæring og arbeid, og om ordningene inneholder incentiver for effektiv gjennomføring. Utvalget skal også foreslå ulike modeller som kan gi grunnlag for forsøk og effektevalueringer, og skal levere sin utredning i en NOU innen 1. desember 2018.

Kompetansebehovsutvalget (KD)

Utvalget skal finne ut mer om hva slags kompetanse norsk arbeidsliv vil trenge i framtiden, og blant annet bidra til mer forskning og til å utnytte allerede eksisterende undersøkelser og analyser på området på en bedre måte. Kompetansebehovsutvalget oppnevnes i første omgang for tre år, og skal levere årlige kompetansebehovsrapporter. Utvalget leverte sin første rapport 31. januar 2018.

Kompetansepolitisk råd

Kompetansepolitisk råd består av regjeringen ved Arbeids- og sosialdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet, partene i arbeidslivet representert ved Arbeidsgiverforeningen Spekter, KS, NHO og Virke fra arbeidsgiversiden, og Akademikerne, LO, Unio og YS fra arbeidstakersiden og frivillig sektor og studieforbund representert ved Voksenopplæringsforbundet VOFO. Rådet ble nedsatt i 2017. Rådet skal følge opp Nasjonal kompetansepolitisk strategi og videreføre samarbeidet mellom regjeringen, partene i arbeidslivet og VOFO. Rådets hovedoppgave å er å være en pådriver for oppfølging av strategien. Rådet skal også diskutere ulike spørsmål om kompetansepolitikk og gi råd i kompetansepolitiske saker.

Treparts bransjeprogrammer (ASD)

For å bidra til anstendige og seriøse arbeidsforhold i utvalgte bransjer der dette er en utfordring, er det inngått treparts bransjeprogrammer for å mobilisere arbeidsgivere, arbeidstakere og myndigheter til i fellesskap å dokumentere og ta fatt i felles erkjente utfordringer i utsatte bransjer. Samarbeid er så langt inngått innen renhold, uteliv (serveringsbransjen), transport og bilpleie/bilverksted.

Strategi mot barnefattigdom (BLD)

Barn som lever i fattigdom – regjeringens strategi (2015–2017) inneholder totalt 64

tiltak som skal forebygge at barnefattigdom går i arv og dempe negative konsekvenser av å vokse opp i familier med vedvarende lavinntekt. Strategiens formål er todelt. Den prioriterer økt forebyggende innsats for å motvirke at fattigdom går i arv fra foreldre til barn. I tillegg inneholder den en rekke tiltak som skal dempe negative konsekvenser for barn og unge som vokser opp i fattigdom.

Fritidserklæringen

Regjeringen, frivillige organisasjoner og KS signerte Fritidserklæringen 7. juni 2016. Erklæringen bygger på FNs barnekonvensjons artikkel 31 om barns rett til lek og fritid. Målet er at alle barn skal ha muligheten til å delta jevnlig i minst en fritidsaktivitet, uavhengig av foreldrenes økonomiske og sosiale situasjon. Partene i Fritidserklæringen vil fremme betydningen av å satse på lokale lag og foreningers aktivitetstilbud som en viktig virkemiddel for sosial inkludering av barn og unge i lokal samfunnet, formidle gode ideer og lokale eksempler på hvordan kommuner og frivillighet kan samarbeide.

Fritidserklæringen er et tiltak i regjeringens strategi mot barnefattigdom (2015–2017). Den forplikter alle partene som har underskrevet erklæringen. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet er sekretariat for arbeidet, og har etablert en samarbeidsgruppe som består av KS, organisasjonene som har signert, Ungdom og Fritid samt representanter fra Kulturdepartementet og Barne- og likestillingsdepartementet.

Utgitt av:
Kunnskapsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 222 40 000

Publikasjonskode: F-4449 B
Foto: Sidene 1, 9, 12,66, 70: Kunnskapsdepartementet/ Marte Garmann.
Sidene 2, 24, 54: Kunnskapsdepartementet/ Sveinung Uddu Ystad.
Sidene 6, 14, 37, 62: Kunnskapsdepartementet/Kristin Svorte.
Side 32: Kristian Mendoza / Utrop.no. Side 42: Colourbox. Side 59: depositphotos.com.
Design og ombrekking: Melkeveien Designkontor
Trykk: DSS Depmedia
10/2018 – opplag 30